

MYRIOKEPHALON ZAFERİ ÖNCESİNDE KONYA'YI HEDEF ALAN ASKERİ SEFERLER VE YOLLARI

MILITARY EXPEDITIONS AND THEIR ROUTES

TO KONYA PRIOR TO THE MYRIOKEPHALON VICTORY

Muharrem KESİK*

Öz

Bizans İmparatorluğu'nun Türkiye Selçuklu Devletine son vermek ve Türkleri Anadolu'dan atmak hedefiyle yola çıktığı seferin sonucunda taraflar arasında meydana gelen Myriokephalon Savaşı'nı Selçuklular kazandılar. Bu zafer Anadolu'nun Türk vatani olmasını kesin olarak sağlayan büyük bir olaydır. Buna karşın Myriokephalon Zaferi'nin elde edildiği mevki hâla tam olarak ortaya konulabilmiş değildir. Bu konuda günümüze kadar onlarca makale ve bildiri yazıldı. Ancak bu çalışmaların hiçbiri kamuoyunu ve tarihçileri tatmin edebilmiş değildir. Buradaki ihmal ve sorumluluk Türk Tarih Kurumu ve Kültür Bakanlığı'na aittir.

İstanbul'dan yola çıkarak Selçukluların başkenti Konya'ya ulaşmayı hedefleyen İmparator'un Konya'ya giderken seçtiği yol ve savaşın yapıldığı mevki üzerinde yaşanan bu tartışmalar aslında, kaynaklardaki bilgilerin yetersizliği, savaşın geçmiş olduğu coğrafyanın karmaşıklığı, Konya'ya giden birkaç farklı yolun olması, bölgeyi gezip incelemeyen yapılan yorumlar, varılan kararlar, tek bir kaynağa dayalı tespitler, savaşın meydana geldiği topografyayı bilmemek gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Denizli'den Konya'ya gidecek bir ordunun en kolay ve zahmetsiz şekilde gidebileceği yolları değerlendiren tarihçiler, yörede geçiş yolu olarak kullanılan Karamık Beli, Düzbel, Kumdanlı Ovası, Sultandağı, Gelendost, Kufi Çayı vadisi üzerinde durmuşlardır. Aynı zamanda, konu ile ilgili görüş belirten bazı araştırmacıların daha öncekilerden etkilenmesi; savaşın geçtiği yerin

---

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, muharremkesik@gmail.com.

topografik yapısını inceleme fırsatı bulamamaları, metodolojiden bîhaber meraklı bölgesel bazı araştırmacıların ve yazarların ortaya attıkları mesnetsiz iddialar, konunun daha bir karmaşıklaşmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak kaynaklarda belirtilen topografik yapıyı gösteren, Konya'ya yakın büyük bir ordunun izleyebileceği güzergahta, Türk Tarih Kurumu Başkanlığı tarafından belirlenecek arkeolog, tarihçi, yerbilimci, mühendis ve coğrafyacıardan oluşturulan bir heyetin belli bir süre içinde konuyu inceleyip araştırarak kesin sonuçlara varmaya yönelik ciddi çalışmalar yapması gerekmektedir.

Biz de bu makale ile üzerinde yeterince durulmayan bir konuya dikkat çekerek, 1176 yılında meydana gelen bu savaş öncesinde Konya'yı hedef alan Bizans ve Haçlı seferlerinin izlediği yolları incelemek suretiyle Myriokephalon Savaşı'nda Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un takip ettiği güzergahı ve savaş mahallini belirlemeye yardımcı olacak ipuçları bulmaya çalıştık.

Anahtar kelimeler

Friedrich Barbarossa, Manuel Komnenos, Myriokephalon, I. Mesud, Konya, II. Kılıç Arslan

Abstract

The Seljuks won the Battle of Myriokephalon which took place between the contracting states as the result of the struggles of Byzantine Empire to collapse the Turkey Seljuk Empire and to expel Turks from Anatolia. This victory was an important event that ensured that Anatolia would become the Turkish homeland. Nevertheless, the precise location of the Myriokephalon Battle is still not known. There have been many articles and papers written on the subject up to now but none of them have been able to satisfy either the public or historians. The negligence and responsibility for that situation belongs to the Turkish History Council and the Ministry of Culture.

Essentially, the arguments related to the road chosen by the Emperor who aimed to come to Konya while setting out from İstanbul to Konya, the capital of Seljuks, and the battlefield result from the lack of information in the sources, complexity of the battlefield, the fact that there are a number of different roads leading to Konya, commentaries revealed without visiting and examining the region, decisions taken, determinations based on just one source and the lack of knowledge about the topography of the battlefield.

The historians who analysed the easiest and least burdensome route that an army might take from Denizli to Konya focused on Karamık Beli, Düzbel, Kumdanlı Plain, Sultandağı, Gelendost and Kufi Çayı valley which were used as a transit road in the region. At the same time, the issue got more complicated because of the certain researchers opining about it were influenced by formers, their lack of opportunity to examine the topography of the battlefield and the

unsubstantiated claims of the curious regional researchers and writers who were unaware of methodology.

Consequently, a committee consisting of archaeologists, historians, geoscientist, engineers and geographers who will be appointed by the Presidency of the Turkish History Council should make certain studies analysing and searching the issue in order to get certain results on the route around Konya, where a great army can lead, indicating topographic structure stated in the sources.

In this paper drawing attention an issue which had not been dwelled on before, we have tried to find out clues that will help to find the battlefield and the route taken by the Byzantine Emperor Manuel Komnenus at the Battle of Myriokephalon analysing the roads taken before 1176 by the Byzantines and Crusaders who led to Konya.

Keywords

Friedrich Barbarossa, Manuel Komnenos, Myriokephalon, Mesud I, Konya, Kilij Arslan II

I. Myriokephalon Zaferi Öncesinde Konya'yı Hedef Alan Askeri Seferler ve Yolları

Bizans İmparatorluğu'nun Türkiye Selçuklu Devleti'ne son vermek ve Türkleri Anadolu'dan atmak hedefiyle yola çıktığı seferin sonucunda taraflar arasında meydana gelen Myriokephalon Savaşı'nı Selçuklular kazandılar. Bu zafer Anadolu'nun Türk vatanı olmasını kesin olarak sağlayan büyük bir olaydır. Buna karşın Myriokephalon Zaferi'nin elde edildiği mevkii hâla tam olarak ortaya konulabilmiş değildir. Bu konuda günümüze kadar onlarca makale ve bildiri yazıldı. Ancak bu çalışmaların hiçbirisi kamuoyunu ve tarihçileri tatmin edebilmiş değildir. Konu ile ilgili olarak son yıllarda yapılan araştırmalar yeniden hız kazanmış ve ortaya daha önce hiç duyulmamış yeni bir iddia daha atılmıştır.¹ Biz de bu yapılan araştırmalara katkı sağlamak amacıyla hazırlamış olduğumuz makalemizde, Myriokephalon Savaşı öncesinde Türkiye Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya'yı hedef alan askerî seferleri ve bu seferler sırasında takip edilen yolları inceleyip araştırmaya gayret ettik. Bu sayede Myriokephalon Savaşı'nın cereyan ettiği yerin belirlenmesi hususunda bazı ipuçları elde etmeye çalıştık.

Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un Akşehir (Konya) Seferi (1116)

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıç Arslan'ın 1107 yılında ölümü sonrasında Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos Anadolu'da Selçuklulara kaybettiği toprakları geri alma sevdasına düştü. Bazı toprakları da ele geçirdi. Bu yüzden her iki devlet de birbirine karşı askerî seferler düzenlemekteydi.

Türkiye Selçuklu Hükümdarı Melikşah (Şahinşah), 1114 yılında Bizans üzerine bir sefer düzenlemiştir. Belki de o, Aleksios'un Filibe'de oluşundan faydalanmak ve Anadolu'da kaybedilen yerleri geri almak istiyordu. İşte bu amaçla, Anna'nın kaydına göre² Horasan ve Haleb'den de yardım alarak büyük bir ordu oluşturdu. Bu gelişmeleri haber alan İmparator Aleksios ise komşu ülkelerden yardımcı birlikler ve paralı askerler toplayarak Türkiye Selçuklularının başkenti Konya üzerine bir sefere çıkmak istedi. Ancak ayaklarındaki ağırlardan şikayetçiydi. Bu ağırlar değil sefere çıkmak yürümesine bile engel oluyordu. Sonunda yatağa düşen Aleksios planladığı seferden

¹ Bilgi için bk. Adnan Eskikurt-Mehmet Akif Ceylan, *Selçuklu –Bizans Münasebetlerinde Bir Dönüm Noktası Myriokephalon Zaferi*, İstanbul 2015; a.mlf., *Tarihî Coğrafya Açısından Myriokephalon Savaşı ve Konya Bağışsak Boğazı*, Konya 2017.

² Anna Comnena, *The Alexiad*, (İng. Elizabeth A.S. Dawes), London 1967, s. 390; trc. Bilge Umar, *Alexiad, Malazgirt'in Sonrası*, İstanbul 1997, s. 479.

vazgeçmek zorunda kaldı. Selçuklular ise, imparatorun ayağındaki ağrıları bahane ederek Türk ordusunun karşısına çıkmaya cesaret edemediğini belirtip, onu korkaklıkla suçladılar. Hatta bu durum Türkler arasında tam bir espri konusu oldu. Kendi aralarında bir kişiyi yatağa yatırıp ayaklarından ıstırap çeken imparator rolünü oynatırlarken bir kaç kişi de komik sözlerle hekimlerin ve bakıcıların taklidini yaparak diğer arkadaşlarını güldürüyorlardı. Bütün bunları hem imparator hem de Bizans askerleri biliyorlardı.

Bizans imparatoru bir müddet sonra ayaklarındaki ağrıların hafiflediğini hissedince hemen daha önce planladığı sefere çıkabildi. Damalis üzerinden geçerek Kibotos ile Aigialoi arasındaki körfez bölümünü aştı. Kibotos'u geçip Lopadion'a vardı ve burada birlikleriyle, yardıma çağırdığı ücretli askerlerin gelişini bekledi. Bütün birlikler toplandığında da yola çıkarak İznik Gölü'nün yakınında bulunan Aziz Georgios üzerinden İznik'e ulaştı. Burada üç gün kaldıktan sonra aynı yolu takip ederek geri döndü ve Ulubat Köprüsü'nün kuzey tarafına vardı. Sonra Karyks denilen pınarın³ yakınında ordugâhını kurdu. Bu sırada Türk kuvvetleri Lentianalıların kenti⁴ ucundaki ovaya ve Kotoiraikia⁵ denilen yöreye akın düzenlemekle meşguldüler. İmparatorun ordusuyla beraber üzerlerine doğru ilerlemekte olduğunu haber aldıklarında derhal pek çok sayıda ateş yaktılar. Böylece düşmana çok kalabalık bir ordu oldukları izlenimi vermeye çalışıyorlardı. Gece karanlığında yanan bu çok sayıda ateş Bizans imparatorunu yanılığa düşürdü. İmparator, gün doğar doğmaz Türklerin bulunduğu ovaya doğru aceleyle bir baskın yapmak istedi, ancak burada pek çok cesetle karşılaştı. Hâlâ yaşamakta olan birkaç Bizanslı da vardı. İmparator bu duruma son derece üzüldü. O, daha sonra Poimanenon yakınında ordugâhını kurduktan sonra hemen hafif donanımlı askerlerden seçkin bir birliği Türkleri izlemekle görevlendirdi. Onlara izlemeleri gereken yolu da bildirdi. Bizans kuvvetleri yöre halkının Kellia dediği bir yerde⁶ Türk askerlerine yetişerek onların büyük bir kısmını öldürdüler, bir kısmını da esir ettiler. Daha önce Türklerce ele geçirilmiş ganimetleri de alarak geri döndüler. İmparator alınan bu galibiyete çok sevindi ve

³ Yeri tespit edilemedi.

⁴ Bu yer tam olarak belirlenememiştir. Ancak Poimanenon (Eski Manyas) yakınlarında olduğu biliniyor

(William Mitchell Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, (çev. Mihri Pektaş), *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası*, İstanbul 1961, s. 171-172).

⁵ Ramsay (s. 172) bu yerin Lentiana'ya yakın bir yerde olduğunu kaydeder.

⁶ Kellia, Heilen dilinde "Şaraphaneler" demektir (Kellion'un çoğulu). Ancak. Anadolu kökenli ve K(uwa)-Ela "Güzel Geçit" anlamında Kela adının Hellenleştirilmiş biçimi de olabilir. Dinar'ın eski adı Kelana (Kelaina) ile de bir ilgisi olabilir (Umar, *age.*, s. 481 n. 1).

emrindeki tüm kuvvetlerle beraber Ulubat'a geri döndü. Burada üç ay boyunca bekledi. Bunun nedeni mevsimin yaz olması aşırı sıcaktan dolayı yollarda susuzluk çekme tehlikesi ve biraz da henüz onlara katılamamış bir ücretli asker birliğinin kendilerine katılmasını beklediklerindendi. İmparator beklediği birliğin gelmesiyle oradan ayrılarak kuvvetlerini Uludağ sırtlarına yerleştirerek Malagina bölgesindeki Aera'ya⁷ geçti ve burada üç gün kaldı. Bu sırada devamlı olarak adamlarından Türklerin harekâtı hakkında bilgi alıyordu. Burada konakladığının üçüncü gününün sabahı Aleksios'a gelen haberci, Türklerin Aziz Georgios Burcu'na kadar gelmiş buldukları, üç saat sonra gelen ikinci haberci ise, Türk kuvvetlerinin pek yakında olduklarını, öğleyin gelen ve üstü başı kan içinde olan üçüncü haberci Türklerin, hemen ardından gelmekte olduklarını bu nedenle tehlikenin çok yakına geldiğini imparatorun ayaklarına kapanarak haber verdi. İmparator bu son haberden sonra yanındaki subayları ve askerleri ile birlikte silahlandılar ve atlara binerek İznik yolunu tuttular. Bu sırada Türk birlikleri bir Gürcü'yü esir etmişler ve ondan Aleksios'un üzerlerine doğru gelmekte olduğunu öğrenmişler ve dağ yollarından geriye doğru çekilmeye başlamışlardı. İşte bu geri çekilme esnasında Strabobasileios ve Mikhael Stypeiotes komutasındaki Germioi sırtlarında⁸ pusuya yatmış olan Bizans birliklerinin ağına düştüler. Türklerin geldiğini gören Bizans askerleri birdenbire ovaya inerek Türk askerlerine saldırdılar ve onları zorlu bir mücadeleden sonra mağlubiyete uğrattılar.⁹ Bundan sonra imparator İzmit'e geri döndü. Burada Türkler üzerine yeni bir sefer yapmak için hazırlanan imparator bir müddet sonra İzmit'ten yola çıktı. Bizans ordusu Gaita¹⁰ denilen yere vardığında hafif donanımlı askerleri ana ordudan ayırarak hızlı bir şekilde önden gönderdi.

İmparator Dorylaion'da konakladıktan sonra Santabaris'e¹¹ geldi. Burada Kamytzes idaresindeki bir birliği Polybotos (Bolvadin)'a ve Kedrea'ya¹² saldırmak

⁷ Malagina hakkında geniş bilgi için bk. Ramsay, s. 221-226, 228-229.

⁸ Bu yeri tam olarak tespit edemiyoruz. Ancak Uludağ'ın doğusundaki dağ dizisi olabilir. Bk. Bilge Umar, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993 s. 483 n. 1.

⁹ Anna Komnene, s. 393, trc., s. 482-483.

¹⁰ İznik'ten Lefke/Osmaneli'ne giden yolun üzerinde bir köy (Ramsay, s. 220).

¹¹ Seyitgazi (Nakoleia) sınırları içinde, bugün Bardakçı köyü diye anılan ve Seyitgazi'nin 12 mil ilerisinde bulunan bir köydür. Günümüzde anayol üzerinde bulunmayıp, Kırka ile Çifteler arasında tam orta yerde, önemli yolların arasında kalmıştır. Bk. Ramsay, s. 156 n. 78, 186 n. 19, 236 n. 34, 256 n. 23, 259 n. 25, 499.

¹² Afyon'un kuzeydoğusundan 44 km. ileride bulunan Bayat kasabasının 3 km. kadar batısında, şimdi Asar Kümbet Kale denilen kalenin bulunduğu yer (Ramsay, s. 256-257 n. 23).

üzere gönderdi. Kedrea, Poukheas¹³ adlı bir Türk beyi tarafından fethedilmiş çok güçlü bir hisardı. İmparator Aleksios, Stypeiotes adlı bir kumandanını da Amorion'daki¹⁴ Türklerin üzerine gönderdi. Ancak, Bizans ordusu içinde yer alan iki İskit (paralı asker) gizlice Poukheas'ın yanına kaçtılar ve ona Kamytzes'in yapacağı saldırıyı haber verdiler, ayrıca imparatorun gelmekte olduğunu da bildirdiler. Türk beyi de gece yarısı hisarı boşalttı ve soydaşlarıyla birlikte oradan uzaklaştı. İmparator Bolvadin'e ulaşmak ve oradan da Konya üzerine yürümek niyetinde idi. Ancak tam bu sırada Selçukluların Anadolu'nun bütün tarla ve ovalarını ateşe verdiklerini, insanlar ve atlar için büyük bir yiyecek kıtlığının söz konusu olduğunu öğrendi. Diğer taraftan Kuzey bölgelerine hâkim olan Türklerin (Dânişmendliler) de imparatora karşı harekete geçtiği haberi geldi. İmparator bu durum karşısında tam bir tereddüt yaşadı. Sonunda Philomelion (Akşehir) üzerine yürümeye karar verdi.¹⁵ Türklerle giriştiği bazı ufak çaplı çatışmalardan sonra İmparator Kırk Şehitler Gölü'ne¹⁶ vardı ve ertesi gün de Mesanakta Hisarı'nı¹⁷ işgal etti. Oradan da **Akşehir**'e geçti ve burasını saldırıyla aldı. Ardından da ana ordusundan çeşitli birlikleri ayırıp talan icra etmeleri ve Türklerin elindeki esirleri kurtarmaları için **Konya** çevresinde bulunan kasabaların üzerine gönderdi. Ne tuhaftır ki, imparator bu noktadan sonra geldiği yolu izlemek suretiyle geri dönmek üzere hareket etmiştir. Anna, babasının bu hareketini de, onun Tanrı'ya danıştığını ve böyle hareket etmesini Tanrı'nın istediğini belirterek izah eder! Tanrı, Akşehir üzerine yürümesini ama Konya'ya gitmemesini buyurmuştu. Herhalde bu nedenle geri dönüyordu!¹⁸

İmparator Aleksios, ülkesine doğru ilerlerken onun karşısına herhangi bir Türk kuvveti çıkmıyordu. Ancak Emîr Monolug, imparatoru her iki yandan emrindeki orduyla izlemekte, pusular kurmakta ve saldırıya geçmek için uygun bir zemin ve durum aramakta idi. Ancak bu durumdan haberdar olan Bizans ordusu tedbirli yol aldıklarından Türklere böyle bir fırsat vermiyorlardı.¹⁹ İki taraf arasında bu olaylar meydana geldiği sırada Türkiye Selçuklu Devleti'nin genç hükümdarı Melikşah (Şahinşah), Monolug'un yanına geldi ve onun sürekli

¹³ Yalnızca Anna tarafından zikredilen (s. 398, trc., s. 489) bu ismin Türkçedeki doğru karşılığım bilemiyoruz. Belki, "Boğa" olabilir.

¹⁴ Afyon iline bağlı Emirdağ'ın 12 km kadar doğusunda Hamzahacılı ve Hisar köylerinin yakınında bir tarihî şehir (Besim Darkot, "Ammuriye", *İA*, I, 411-412).

¹⁵ Anna Komnene, s. 399, trc., s. 490.

¹⁶ Eber Gölü. Bk. Umar, s. 492 n. 1-2.

¹⁷ Akşehir Gölü'nün güneybatı ucu (Ramsay, s. 151-152).

¹⁸ Alexiad, s. 399, trc., s. 490. Krş. Ramsay, *age.*, s. 81-82.

¹⁹ Anna Komnene, s. 401-402, trc., s. 493.

olarak imparatoru takip edip de ona karşı bir türlü topluca hücumla geçmemiş olmasını alaya alarak eleştirdi. Yaşlı ve tecrübeli Selçuklu Emîri Monolog ise ona: “Ben yaşlı ve tedbirli olduğum için, onunla kapışmayı şimdiye dek erteledim. Ama sizin bunu yapmaya gözünüz kesiyorsa deneyin, sonuç bize kimin haklı olduğunu öğretecek” dedi.²⁰ Bunun üzerine Sultan Bizans Ordusu’nun artçı birliğine saldırdı. Aynı zamanda Selçuklu emîrlerinin bir kısmına da düşman ordusunun diğer bölümlerine saldırmalarını emretti. Bizans Ordusu’nun sağ kanadına Anna’nın eşi Nikephoros Bryennios, sol kanadına da kardeşi Andronikos komuta ediyordu. Bir süre sonra çatışmanın göğüs göğse çarpışmaya dönüştüğünü gören Nikephoros Bryennios, Bizans Ordusu’nun bir yenilgiye uğramasından korkarak emrindeki birliklerle artçıların yardımına koştu. Sonuçta Selçuklu kuvvetleri bozulup kaçmaya başladı. Sultan Melikşah (Şahinşah) da yanında yalnızca Şarabdâr’ı olduğu halde yüksek bir yerde yapılmış bir kiliseye sığındı. Ancak onları üç İskit ve Oğuz (Bizans ordusundan üç ücretli Türk askeri) savaşçısı takip etmekteydi. Bunlar onun kim olduğunu bilmiyorlardı. Belki de sultanın kurtulmasında bu etkili olmuştu. Fakat yanındaki Şarabdâr’ı esir düşmekten kurtulamadı. Bu savaşta Selçuklu Ordusu’ndan çok sayıda asker şehit ve birçoğu da esir olmuştu.²¹ Genç ve tecrübesiz hükümdarın Emîr Monolog’u dinlememesi pek çok Türk askerinin ölümüne ve ondan fazlasının da esir düşmesine neden olduğu gibi az kalsın Türkiye Selçuklu Devleti’ni de başsız bırakıyordu.

Bizans ordusu gün doğumuyla birlikte tekrar harekete geçerek Ampoun’a²² doğru yola koyuldular. Buraya vardıkları zaman Melikşah (Şahinşah)’ın emrindeki Türk Ordusu dört bir yandan Bizans kuvvetlerine karşı hücumla geçti ise de önemli bir sonuç elde edemeden geri çekildi. Sultan Melikşah (Şahinşah) kumandanlarına danıştıktan ve onların da fikrini aldıktan sonra ertesi gün İmparator Aleksios I. Komnenos’a barış teklifinde bulundu. Anna, Bizans Ordusu’nun durumunu görmezlikten gelerek bu barış teklifini babasının başarısızlığı gibi göstermektedir.²³ Oysaki Türk askerlerinin düşmanı tam bir çember içine almışken, sayıca da üstün iken imparatorun kaçacak bir yeri

²⁰ Anna Komnene, s. 402, trc., s. 493.

²¹ Anna Komnene, s. 403, trc., s. 495.

²² Ramsay (s. 82 n. 1, 150), bu yerin şimdiki Ambanaz olduğunu kaydediyor.

²³ Türkler çepeçevre sardıkları Bizans ordusuna Ampoun’da aniden saldırıyorlar. Sonra savaş alanından çekiliyorlar, ertesi gün de gidip Bizans imparatorundan barış koşullarının ne olacağını soruyorlar. Böyle bir şeye inanmak imkânsızdır. Bizans Ordusu zaten geriye dönüş yolunda olup sadece canını kurtarma derdine düşmüştü. Türk Ordusu tarafından kısırlanmış olup, barış koşullarını tespit edecek durumda değildi.

olmayıp beklemekten başka bir çaresi kalmamışken Sultan Melikşah (Şahinşah)'ın böyle bir karara varması, ancak kardeşi Mesud'un hapisten kurtulup Dânişmendlilerin yardımını temin ederek kendi üzerine geldiği haberini almış olması ile açıklanabilir. Nitekim bu olaydan hemen sonraki gelişmeler bu düşüncenin doğruluğunu ispatlamaktadır. Anna Türk ordusunun Bizans kuvvetlerini çember içine alıp etrafını sardığını ve Türklerin sayılarının çok fazla olduğunu yine kendisi ifade etmektedir.²⁴ İmparatorun beklenmedik bu teklif karşısında son derece şaşkın olduğu hatta bu barış teklifinin bir savaş hilesi olmasından şüphelendiği Anna'nın şu sözlerinden anlaşılıyor: "...Böylece herkese, hareketsiz beklemelerini, ama aynı düzen içinde kalmalarını, attan inmemelerini ve hayvanların sırtlarındaki yükleri de indirmemelerini; daha önce tüm yürüyüş boyunca olduğu üzere hep kalkan, tolga ve mızrakla donanımlı durmalarını buyurdu. Bunu yaptıktan sonra artık imparatorun tek kaygısı, nice kez safların (savaş düzeninin) bozulmasına ve bunun sonucunda da tüm birliklerin kolayca tutsak edilmesine yol açabilecek olan kargaşanın baş göstermesini önlemektir. Gerçekten o, Türklerin bu kadar çok sayıda olduğunu görerek, bunlar bir yandan Rum Ordusu üzerine saldırıya geçerler diye korkmakta idi".²⁵

İmparator yanında akrabaları ve silahlı özel bir birlik olduğu halde Augustopolis²⁶ ile Akronios²⁷ arasındaki ovada Sultan Melikşah (Şahinşah)'ı karşıladı. Sultanın beraberinde de Emîr Monolug, diğer bazı beyler ve muhafız birliği bulunmakta idi.²⁸

Sultan Melikşah (Şahinşah) ve maiyeti, imparator tarafından bir gece misafir edildiler. Ertesi gün iki hükümdar arasında antlaşma imza edildi (1116),²⁹ sonra imparator, sultana yüklü miktarda para armağan etti. Ayrıca onun emirlerine de çok cömertçe davranarak önemli armağanlar verdi.³⁰

²⁴ *Alexiad*, s. 405, trc., s. 496.

²⁵ *age.*, s. 404-405, trc., s. 496-497.

²⁶ Muhtemelen bugünkü Sultandağ kasabası (Ramsay, s. 82, 194).

²⁷ Bugünkü Afyonkarahisar (Ramsay, s. 90-91, 150-151, 217).

²⁸ Anna (s. 405, trc., s. 497), Sultan Şahinşah'ın İmparator Aleksios'la bu buluşması sırasında Türk hükümdarının atından inerek imparatorun ayağını öptüğünü (!) ifade ederse de bu büyük bir yalan olup, yine onun babasını yüceltme gayretlerinden başka bir şey değildir. Zaten eserinin tamamında buna benzer abartılı ifadeler yer almaktadır.

²⁹ Anna doğrudan doğruya 1116 tarihini vermez. Ancak zikrettiği diğer olayların tarihlerinden ve zaman belirten ifadelerinden Akşehir seferinin ve iki taraf arasında yapılan bu antlaşmanın tarihi ortaya çıkmaktadır (*age.*, s. 392, 397, 400, trc., s. 481, 486, 491).

³⁰ Anna Komnene, s. 406, trc., s. 498.

İmparator Aleksios'un Akşehir(Konya) seferi'ni ayrıntılı bir şekilde anlatmaya çalıştık, şimdi ise bu sefer sırasında takip edilen güzergâhı ortaya çıkaralım:

Damalis → Kibotos ile Aigialoi arasındaki körfezi geçti. → Kibotos'u geçip Lopadion'a vardı. → İznik → Ulubat Köprüsü'nün kuzey tarafına vardı. → Karyks pınarı → Poimannenon → Ulubat'a geri döndü (Burada üç ay bekledi) → Ulubat → Malagina bölgesindeki Aera → İznik → İzmit'e geri döndü.

Aleksios'un 1116 Seferi (Üçüncü Denemesi)

İzmit → Gaita (Osmaneli'ne giden yolun üzerinde bir köy) → Dorylaion → Santabaris (Seyitgazi sınırları içerisindeki bir köy) → Kırkşehir Gölü (Eber Gölü) → Mesanakta Hisarı (Akşehir Gölü'nün Güneybatı Ucu) → Akşehir (Philomelion) = Buradan geri döndü.

Ancak amacı Bolvadin üzerinden hareketle Konya'ya ulaşmaktır.

Akşehir'den Dönüş Yolu (1116)

Ampoun (Ambanaz) → Augustopolis (Sultandağı) ile Akronios (Afyonkarahisar) arasındaki ovada barış yapıldı (1116).

İmparator Aleksios Komnenos'un 1116 Akşehir Seferi'nin gerçekte hedefi Konya idi. Ancak o, buraya kadar ilerleme cesareti gösteremedi. Bunun çeşitli nedenleri olabilir. Kaynağımız bunu açıklamasa da imparator Konya'da kuşatılıp dört bir yandan etrafının sarılabileceği ya da geri dönüş yolunun kapatılabileceğini veya buralarda pusuya düşürülebilme olasılığını hesaba katmış olmalıdır. Bu tahminlerimizin dışında bir gerekçe daha olsa bile burada bizi ilgilendiren Selçukluların, Bizans ordusunun **Akşehir'e kadar gelmesine izin vermeleri** ve İmparator için Konya yolunun açık görünmesi, bu esnada herhangi bir saldırıya uğramamasıdır. Bunca yaşananlardan bizim anladığımız, Selçuklular imparatorun Konya'ya kadar sokulmasına izin verecekler, asıl mücadeleyi yani sonucu tayin edecek savaşı **Konya önlerinde** veya yakınlarında yapacaklardı. Nitekim aşağıda anlatmaya çalışacağımız, Aleksios'un torunu İmparator Manuel Komnenos'un 1146 yılında gerçekleştirdiği Konya Kuşatması'nda da Sultan I. Mesud, Bizans ordusunu **Akşehir'de** karşılamış ancak nihâî karşılaşmayı **Konya önlerine** bırakmıştı.

İmparator Manuel Komnenos'un Konya'yı Kuşatması (1146)

1145 yılında Sultan Mesud, Bizans'ın Isauria Eyaleti'nde bulunan Prakana³¹ Kalesi'ni fethetti. Bu fetihle Bizans'ın Suriye ile bağlantısı tehdit altına girmiş

³¹ Prakana'nın bugünkü mevkii kesin olarak belirlenememiştir. Ancak Silifke'den Lykaonia bölgesine giden yol üzerinde ve Selçuklu-Bizans sınırına yakın bir yerde olması muhtemeldir (Kinnamos, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, çev. Işın Demirkent, Ankara 2001, s. 35 n. 21).

oluyordu.³² Topraklarının Suriye ile olan bağlantısının kesilmesine son derece kızan İmparator Manuel, bir süre sonra Rhyndakos Ovası'nda karargâh kurdu. İmparator Manuel, babasının Anadolu siyasetine devamla Türklerle mücadeleyi sürdürdü. Dânişmendli Melik Muhammed'in ölümünden sonra Anadolu'da üstün duruma yükselen ve Bizans'a karşı serbest kalan Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud'un biran önce durdurulup gücünün kırılması gerektiğini düşünerek Selçuklu toprakları üzerine bir sefer tertip etti. **O, Türk topraklarını işgal etmek niyetiyle Ulubat'ta ordusuna asker topladı.** Burada yeterince hazırlık yaptıktan sonra harekete geçti. Manuel çok hızlı hareket ediyordu. Çünkü onun niyeti, Türkler hiçbir şeyin farkına varmadan birdenbire karşılırlarına çıkıp gencinden yaşlısına kadar hepsini yok etmekte.³³

1146 Yaz'ında yola çıkmış olan Manuel, Lydia içinden geçerek Menderes nehri kenarında ve Phrygia'da bulunan şehirlere kadar ilerleyerek bunları Selçuklu tehlikesinden kurtardı.³⁴ Manuel, Uludağ'ı geçip Pithekas'a kadar ilerledi ki, burada daha önce güçlü bir kale yaptırmıştı. O, burada bulunan yüksek ve sık bitki örtüsü ile kaplı dağları geceleyin geçti. Sonra kısa süren bir rahatsızlık³⁵ da geçiren Manuel, ordusundan ayırdığı bazı kuvvetlerin idaresine kumandanlar tayin etmek suretiyle bunları ordugâhlarının çok yakınında bulunan Türkler üzerine gönderdi. Bunlar Türkleri mağlup edip bolca ganimet ele geçirdiler ve geri çekilen Türk kuvvetlerini de bir süre izledikten sonra sevinçli bir şekilde imparatorun yanına döndüler. Ancak bu arada Orta Anadolu'nun batısında bulunan Thrakesion Theması'na giren Türklerin karşısına Bizanslılardan hiç kimse çıkmadı. İmparator tarafından buraya, ordu toplamak üzere gönderilen Theodoros Kontostephanos adlı kumandan henüz oraya varmamıştı. **Türk kuvvetleri Kelbianus (Küçük Menderes vadisi) Bölgesi'ne kadar etrafı tahrip ederek ilerlediler ve büyük bir ganimetle geri döndüler.**³⁶ Bu duruma çok kızan imparator, acele ile başkent Konya'ya doğru harekete geçti ve bu arada Sultan Mesud'a da bir mektup gönderdi. O, mektubunda sultana: "Bilmeni isteriz ki, sen, üzerine saldırmamız için bizi tahrik eden şeyler yaptın. Bizzat kendin bizden Prakana'yı gasp ettin. Burası sana ait değildi ve son

³² Niketas Khoniates, *Historia*, (çev. Fikret Işıltan), Ankara 1995, s. 34. Krş. Ferdinand Chalandon, *Alexis Commene: Les Commene, Jean II Commene et Manuel I Commene*, Paris 1910-1912, II, 248; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, (çev. Fikret Işıltan), Ankara 1992, II.II, 220.

³³ Kinnamos, s. 38.

³⁴ Niketas, s. 36. Krş. Chalandon, II, 249; Turan, s. 180.

³⁵ Kinnamos (s. 38 vd.), onun ağaçların üzerinden yükselen dumanla başının dönüp yere düştüğünü, gece yarısından sonra ayıldığını, ertesi sabah biraz iyileşip yine istirahata çekildiğini kaydeder.

³⁶ Kinnamos, s. 39 vd.; Niketas, s. 36. Krş. Chalandon, II, 249.

zamanlarda Romalıların [Bizanslıların] topraklarına [Menderes bölgesine] saldırdın. Ayrıca Roma'nın [Bizans'ın] müttefiki olan Yağbasan ve oradaki birçok kabile reisi ile savaşmaktan çekinmedin. Sen ki, zeki bir adamsın, Romalıların bunu asla göz ardı etmeyeceklerini anlamalısın. Tanrı'nın bize yardımı ile sen bunun cezasını kat kat ödeyeceksin. Ya mantıksız davranışlardan uzak dur, ya da derhal Romalıları karşı koymaya hazırlan" diyordu.³⁷ Sultan Mesud ise, Manuel'e yolladığı haberle "Mektubunuzu aldık, azametli imparator. Ve emrettiğiniz gibi hazırlandık. O halde ordunuza ilerlemesini emredin, uzun görüşmelerle bizi bekletmeyin. Gerisi, yani durumun nasıl gelişeceği Tanrı'nın inayetine kalmıştır. **Ordugâh kurduğumuz Akşehir [Philomelion] karşılaşma yerimiz olsun."** cevabını verdi.³⁸ **Kinnamos'a göre, Sultan ordugâhını ilk olarak Akşehir'de kurmuştu.** Manuel'i burada bekliyordu. Ancak Sultan Mesud, ordusundan bir kısım askerini ayırıp Bizans Ordusu üzerine gönderdi. Bu kuvvetlerin başında Süleyman adlı bir bey vardı.³⁹ **Türkler, Afyon şehri yakınında Kalograia⁴⁰ Tepesi denilen bir yerde bulunan imparatorun ordusuna hücum ettiler, ancak yenilgiye uğradılar.** Pek çok kişi öldü. Hatta bunlar arasında tanınmış biri olan Khaires (Hairi)⁴¹ de bulunuyordu. **Sultan, askerinin mağlubiyetini öğrenir öğrenmez Akşehir'de bir miktar asker bıraktıktan sonra geri çekildi.** Diğer yandan kazanılan galibiyetle morali iyiden iyiye yükselen Manuel, sultanın ordusunu alıp geri çekilmesi üzerine ona bir mektup daha gönderdi ve "Sen Asil Efendi! Şunu iyi anlamalısın ki, her ne kadar korkaklık utanç verici ise de, boşuna kabadayılık taslamak daha da utandırıcıdır. Boşuna böbürlenen savaşta alaşağı ediliverir. Sanki önceki kibirlenmeni tamamen unutmuş gibi ve kısa süre önce imparatorluğumuza yazdıklarını hesaba katmadan kaçiverdin. Nereye gittin, bilmiyorum? Bak sana bir hatırlatma yapıyorum. Eğer önceden bize yazdığın şekilde Akşehir'e gelişimizi beklemezsen, asil ve alicenap kişiliğin, aşağılık korkaklığını çabucak silemez." diyerek⁴² sultanın moralini bozmaya çalıştı. Ancak sultan bu sözlere aldırmadı ve

³⁷ Kinnamos, s. 39 vd.

³⁸ Kinnamos, s. 40.

³⁹ *Historia*, s. 66.

⁴⁰ Kalograia'nın yeri kesin olarak belli değildir. Afyon-Akşehir arasında ve Afyon'a yakın bir yer olduğu düşünülebilir (Demirkent, trc., s. 37 n. 27).

⁴¹ Yalnızca Kinnamos'un kaydettiği bu ismin Türkçedeki doğru karşılığının ne olduğunu bilemiyoruz. Bk. Gyula Moravcsik, *Byzantinoturcica*, Leiden 1983, II, 283.

⁴² Kinnamos, s. 41.

bu mektuptan sonra, **Türkler tarafından Andrakhman⁴³ denilen bir yere gelip burada ordugâh kurdu. İmparator Akşehir'e varınca burasını hücumla zapt etti ve şehrin tamamını yaktı. Burada uzun zamandan beri hapiste kalmış olan bazı Bizanslıları da serbest bıraktı.** Türklere ait mallara da el koydu. Sonra Mesud'un ordugâh kurduğu yeri tespit edince, ordusuyla birlikte hareket etti ve **Adrianupolis şehrinden geçerek Gaita'da⁴⁴ ordugâhını kurdu. Ertesi gün birliklerini toplayıp ilerledi. Zaten iki ordu da birbirine çok yakındı. İmparator az sonra Türk ordusu ile karşı karşıya geldi ve her iki taraf arasında savaş başladı.**⁴⁵ Selçuklular kalabalık Bizans ordusuna karşı bir şey yapamayacaklarını anladıklarından geri çekilmeye başladılar. Onları takip eden Bizans ordusu, Türklere bazıları öldürdüler ve bir kısmını da esir aldılar. **Manuel, bundan sonra Konya üzerine yürüdü (1146). Çünkü sultan, başkent Konya'ya kadar geri çekilmişti.**⁴⁶ Sultan Mesud Konya'da gerekli tedbirleri aldıktan ve şehri savunmaya hazır hale getirdikten sonra kapalı bir yerde kuşatılmış bir şekilde kalmanın şehir ve kendisi için tehlikeli olacağını düşünerek, ordusunun bir kısmını şehrin arkasındaki yamaca yerleştirdi ve kendisi de yanındaki diğer askerleri ile birlikte Konya ile Kaballa⁴⁷ Kalesi arasında coğrafi konumuna güvendiği bir dağa, yani şehrin sağ tarafında mevzilendi.⁴⁸ Sultan şehrin savunmasını da karısının idaresine bıraktı.⁴⁹ **İmparator Manuel, Kaballa'ya gelince, hemen saldırıya geçmeyip kısa bir süre bekledi.** Çünkü o, sultanın nerede olduğunu bilmiyordu. Mesud'un şehrin sağındaki birliklerin başında olduğunu fark edince buraya doğru hücumla hazırlandı. Ancak imparatorun subayları bu hareketten dolayı huzursuz oldular. Zira onlar Türklerin sayılarının

⁴³ Bu ad büyük bir ihtimalle bu yerin Türkçe adının bozuk şeklidir. Buranın yeri kesin olarak belli değildir. Ancak Akşehir-Konya yolu üzerinde bir mevki olmalıdır (Bk. Demirkent, trc., s. 37 n. 29).

⁴⁴ Bugün Üçhüyük denilen ve Akşehir-Konya yolu üzerinde, Akşehir'e 14 km, Konya'ya 96 km mesafede bulunan yer (Bk. Demirkent, trc. s. 37 n. 30).

⁴⁵ Kinnamos, s. 42; Niketas, s. 36.

⁴⁶ Kinnamos (aynı yer), Sultan Mesud'un bozgun halinde Konya'ya kadar kaçtığını kaydeder. Bu, çekiliş Türk savaş taktiğine uygundur. Ancak, Bizans ordusunun sayıca üstün oluşu sultanın bir meydan savaşını göze alamadığını göstermektedir.

⁴⁷ Kaballa veya Kabala, Konya'dan 11 km. kuzeybatıda Tekeli Dağ (Geveli Dağ)'ın zirvesinde bulunan kaledir (Bk. Demirkent, trc., s. 38 n. 31).

⁴⁸ Kinnamos, s. 42. Niketas (s. 36), imparatorun Konya'ya sefer yaptığı sırada Sultan Mesud'un Aksaray'a kaçtığını; *Anonim Selçuknâme* (s. 38, nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara 1952, s. 24-25) ise, Kayseri'de bulunduğunu kaydeder.

⁴⁹ Kinnamos, s. 46. Krş. Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993, s. 181. Niketas (s. 36), Konya surları üstünde savunmayı, Mesud'un kızlarından birisinin, rivayete göre de sultanın, İmparator Manuel'in kuzeni Ioannes Komnenos ile evli olan kızının idare ettiğini kaydeder.

bu kadar az olamayacağını ve çok sayıdaki Bizans Ordusu'na karşı sultanın dışarı çıkıp savunma yaparak kendini tehlikeye atmayacağını, görünen askerlerin sadece sultanın öncü birliklerinden ibaret olduğu inancında idiler. Onlar bu işte bir hile sezinliyorlardı. Kuşkusuz bu durum askerleri korkuya da sevk ediyordu. Manuel, adamlarının tereddütlerini görünce biraz alaylı bir şekilde gülerek onlara: "Romalılar! Barbarın hilesi sizin dirayetinizi korkuya dönüştürmesin. Önümüzde görünür bir ordu sancağı olmadığı için, onların başka bir yerde başka orduları olabileceğini sanmayın. Bence Türklerin başka askerî birlikleri yok. Sancakları orada çalılıklar içinde gizlenmiş; böylece bizi sanki çok kişi varmış gibi korkutmak istiyorlar. Barbarların sayısına şaşmayın, aksine zaafını küçümseyin. Tabiatıyla hakikat, hayal ile uyumlu değildir. Nitekim ben hemen onlarla karşılaşmak üzere öncü birlikleri ile yola çıkıyorum ve sizde ordunun geri kalan kısmı ile disiplin içinde, düşmanın pususuna düşmeyesiniz diye, beni arkadan takip etmelisiniz." ⁵⁰ demek suretiyle korkularını gidermeye maneviyatlarını yükseltmeye çalışıyordu. Söylediklerinden kendisi de emin olmamakla birlikte, öyleymiş gibi görünüyordu. Aslında korkaklıkla suçladığı Sultan Mesud, karşılıklarına çıkmıştı, ancak bu defa kendi askerleri korkuyordu. Bizans Ordusu sonunda saldırıya geçti. Bu ilk saldırı ile Türk kuvvetleri bozulup dağılmaya başladı. Kesin olarak bilemiyoruz ama belki de onlar bunu bilinçli olarak, yani savaş taktiği gereğince yaptılar. Ancak şu da bir gerçek ki, kendilerinden sayıca çok üstün olan bir ordu karşısında da fazla bir şey yapamayacakları ortadadır. Sebep ne olursa olsun, sonuçta Türkler bu ilk saldırı karşısında geri çekilmeye başladılar. Bizanslılar kaçanları takip ettiler. Bu da ordularının bölünmesine ve zaman kaybetmelerine neden oldu. Bizans Ordusu'nun arkada kalan ikinci bölümü ilerledi ama bunlar birdenbire Türk askerlerinin pususuna düştüler ve püskürtüldüler. Burada imparator, şehirden uzaklara doğru kaçan Türk birliklerini takiple uğraştığından Konya içindeki garnizon da dışarı çıkıp savaşa katılınca Bizanslılar neye uğradıklarını şaşırıyorlardı, imparator, ordusunun düştüğü durumu öğrenince bazı subaylarını en kısa yoldan buraya gönderdi. Bu birliklerin başına çok enerjik bir adam olan Pyrrhogeorgios'u⁵¹ tayin etmişti. Bu yardımcı kuvvetler oraya ulaştıklarında Bizans Ordusu panik içinde sağa sola dağılmakta idi. Sonuçta yardıma gelen birlikler de durumu düzeltmeye yetmedi, imparator da oraya ulaştığı zaman hezimetin çok yakın olduğunu görerek bir hile

---

⁵⁰ Kinnamos, 43 vd.

⁵¹ Bu Bizans kumandanı daha sonra Saray Primikerius'u payesi ile taltif edildi. Aynı zamanda da imparatorun hizmetkârlarından biri olan Khurup, mor elbise ile şereflendirildi (Bk. Kinnamos, s. 44).

ile mağlup olmak üzere olan ordusunu kurtarmaya çalıştı. Ordusu içinden Bempitziotes adlı bir askerini yanına çağırıp ona başındaki miğferi çıkartıp bunu eliyle havada her yöne doğru sallamasını emretti. O, böyle yaparak kendi ordusuna sultanın esir edildiğini ilân edip dağılıp mağlup olmalarını engellemeye ve karşı tarafın da maneviyatını bozmaya çalışıyordu. Nitekim yaptığı hile işe yaradı ve Bizanslı askerler birden bire cesarete gelerek, kendilerini kuvvetle tazyik eden Türkleri geri püskürttüler. Hava kararınca iki taraf savaşa ara verdi. Bizanslılar buldukları yerde karargâh kurdular, ertesi gün şafak söker sökmez oradan hareketle Konya önünde tekrar karargâh kurdular ve askerler şehrin etrafını kuşattılar. **Ancak kısa bir süre sonra Manuel, şehrin girilemez olduğunu anladı. Ayrıca Sultan Mesud'a yardımcı kuvvetler geldiği haberlerini ve dönüş yolunun Türkler tarafından kesilmekte olduğunu fark ederek kuşatmadan vazgeçti ve Konya'dan ayrılmaya karar verdi.** Ancak öncelikle adamlarına şehir civarında bulunan her şeyi yağma ve tahrip ettirdi. Bu talan sırasında Türk mezarlığında bulunan ölümlere ait cesetler dışarı çıkarılmak suretiyle insanlık dışı hareketler de sergilendi.⁵² *Anonim Selçuknâme'*ye göre,⁵³ imparator bir Cuma günü Konya'da katliam yaparak⁵⁴ yedi bin Müslüman'ın şehid olmasına neden oldu. Niketas,⁵⁵ imparatorun, askerlerine mezarlara dokunmalarını yasakladığını, Kinnamos ise,⁵⁶ Manuel'in şehrin yakınında bulunan her şeyi tahrip ve yok ettiğini, Bizans ordusunun Türk mezarlarını tahrip ederek mümkün olduğunca çok cesedi mezarından dışarı çıkardığını ancak imparatorun, sultanın annesine ait mezardaki cesedin hakarete uğramasını istemediği ve onun mezarının toprağının rahatsız edilmemesini emrettiğini kaydeder. Bu doğru olsa bile Manuel'in, Türklerin mezarlarına karşı girişilen talana göz yumduğu hatta bu emri kendisinin verdiği açıkça anlaşılmaktadır. Sonunda İmparator Manuel, Mesud'un hanımına bir mektup gönderip ona: "Bilmenizi isteriz ki, imparatorluğumuzun kölesi olan sultan yaşıyor. Savaşın tehlikelerinden kaçtığı için hayatta" diyerek sultana hakarete bulundu. Oysaki o, böyle bir tutum sergilemeseydi, Hâtûn onun için iki bin koyun, çok sayıda öküz ve pek çok çeşit yiyecek hazırlatmıştı.⁵⁷ **Manuel, buradan geri çekilmeye başlayınca tekrar sultana bir mektup gönderdi ve ona: "Seni defalarca aradık**

⁵² Kinnamos, s. 45 vd.

⁵³ s. 38, trc., s. 25.

⁵⁴ Eğer bu kayıt doğru ise, katliam Konya'da değil, muhtemelen şehir civarında gerçekleştirilmiştir.

⁵⁵ *Historia*, s. 36.

⁵⁶ *Historia*, s. 45 vd.

⁵⁷ Kinnamos, s. 46. Hâtûn herhalde imparatorun yağma hareketine engel olabilmek maksadıyla bunları hazırlatmıştı.

ama seninle karşılaşamadık. Sürekli kaçıyor, gölge gibi kayıp gidiyorsun. Gölgelerle savaşır gibi olmamak için şimdi evimizin yolunu tutuyoruz. Baharda karşına daha hazırlıklı geleceğiz. Kendine hiç yakışmayan şekilde, böyle kaçmamaya dikkat etmelisin dedi.⁵⁸ İmparator Manuel Komnenos, Türklerin *Tzibrelitzemani*⁵⁹ olarak adlandırdıkları bir geçide vardıklarında, Sultan Mesud da Dânişmendliler'den beklediği yardımın gelmesi⁶⁰ ile kendini yeterince güçlü hissetti ve Bizans Ordusu'nu yakalamak üzere harekete geçti. Diğer taraftan Türklerin kendisini takip edeceğini tahmin eden imparator *Tzibrelitzemani* yakınında ordugâhını kurdu. Sonra adamlarının bir kısmını bu ordugâhın iki tarafındaki derin uçurlara gizledi.⁶¹ Onlara kendisi Türklere saldırıncaya kadar orada sessiz kalmalarını emretti. Daha sonra da ağabeyi Isaakios ile Doğu ve Batı Domestikos'u Ioannes Aksukhos'un taleplerine karşı koyamayarak, onlarla birlikte istemeyerek adamlarının gruplar halinde yiyecek bir şeyler arayıp bulmaya çalıştıkları yere gitti. Onlar silâhlarını gizleyerek burada Türkleri beklemeye koyuldular. Ancak herhangi bir kimse gelmeyince bu defa imparator askerlerinden cesur, enerjik ve aynı zamanda aslen bir Türk olan Pupakes'i⁶² yanına çağırdı. Onu, kendilerine doğru yaklaşmakta olan Türk birlikleri üzerine keşif yapmakla görevlendirdi. Pupakes az sonra geri dönerek sekizden fazla Türk görmediğini söyledi. Manuel, ağabeyi Isaakios ve Domestikos Ioannes Aksukhos ile birlikte süratle o tarafa yöneldi. Pupakes onlara yol gösterdi. Türklerin sayılarının on sekiz olduğu anlaşılmıştı ve imparator

⁵⁸ Kinnamos, aynı yer. Aslında Sultan Mesud, hiçbir yere kaçmamıştır. Sadece çok kalabalık olan Bizans ordusu karşısında bir meydan savaşını kabule yaşamayarak düşman ordusunu yıpratmak savaş taktikleri uygulamıştır. Nitekim Dânişmendliler'den beklediği yardımı alınca Bizans Ordusu'na hücum etmiştir (Bk. Kinnamos, s. 46 vd.).

⁵⁹ Şüphesiz bu yerin Türkçe yazılışı böyle değildir. Ancak Kinnamos'un kaydında (s. 47) bu şekilde geçmektedir. Türkçedeki tam karşılığını tespit etmek mümkün olmadı. Buna rağmen Konya-Beyşehir yolu üzerinde ve Konya'nın 10 km. batısındaki dar geçit olması muhtemeldir (Bk. Demirkent, trc., s. 41 n. 36). Kinnamos'un ifadesine bakılırsa bu geçit çok dar bir geçit olmalıdır (Bk. *Khoronographia*, s. 47).

⁶⁰ Anonim *Selçuknâme*'nin bu olayı anlatırken "Kayseri yolundan bir ordu geldi" kaydı Dânişmendlilerin yardıma geldiğini göstermektedir (s. 38, trc. 25). Süryani Mikhail'in (*Khronik*, nşr. ve trc. J. B. Chabot, *Chronique de Michel le Syrien, Patriarche jacobite d'Antioche (1116-99)*, Paris 1899-1924 III, xvii, 6, s. 275) "Sultan, Bağdat, Horasan ve diğer memleketlerden Türk emirleriyle askerlerini topladı" kaydı, herhalde İkinci Haçlı Seferi karşısında sultanın Abbasî Halifesi, Büyük Selçuklu Sultanı ile diğer Türk hükümdar ve emirlerinden yardım istemesi ile ilgili olmalıdır.

⁶¹ Manuel'in gizlediği bu adamların bir kısmı en yakın dostları ve kız kardeşleri ile evli olan eniştereli idi Bunların karşısında gizlenen diğer grup ise iki askerî birlikten oluşuyordu ve Nikolas Angelos'un idaresi altında idi (Bk. Kinnamos, s. 47).

⁶² Moravcsik (II, 256), Pupakes'i 1150 yılı dolaylarında bir Bizans kumandanı olarak gösterir.

bunların hafif silahlı olduğundan kaçıp kurtulmalarını önlemek için Pupakes'i onlara karşı gönderdi ve ona Türklere iyice yaklaşmasını ve onlar saldırınca kendisine doğru kaçmasını emretti. Pupakes rolünü başarıyla oynadı ve Türkleri, imparatorun yanına doğru çekti. Manuel birden bire onların karşısına çıkınca, Türkler kendilerinden beklenenden daha çabuk at sürerek oradan uzaklaştılar ve az ileride elli Türk atlısı ile buluşunca birden bire kuvvetlendiler. Manuel'in yanındakiler bu takip sırasında ordugâhtan iyice uzaklaştıklarını fark edince onun Türklerle savaşmasını tehlikeli bulup şiddetle karşı çıktılar. Bu arada imparatorun daha önceden pusuya yerleştirmiş olduğu adamları, Manuel'in durumunu öğrenmek üzere Kotertzes adlı bir asilzâdeyi onun yanına göndermişlerdi. İmparator bu adamı geri yollayarak, hepsinin mümkün olduğunca çabuk yanına gelmelerini emretti. Sonra bulunduğu yerin bitişiğindeki bir tepeye vardığında sayılan beş yüz kadar olan bir Türk birliği ile karşılaştı. Bunların ardından da bütün ordusuyla Sultan Mesud gelmekteydi. İmparator her nedense geri çekilmedi ve az bir kuvvetle Türklere hücum etti. O, belki de sultana söylediği onca şeyden sonra kaçmak istemedi ve asıl ordusunun zaten yardıma koşmakta olduğunu biliyordu. Ya da bir kahramanlık sergilemek isteği onu düşüncesizce davranmaya itiyordu. Türkler onun etrafını sarmıştı ki, Bizans kuvvetleri bölgeye yaklaştı. Sultan bu durumu fark edince kuvvetlerinin bir kısmını ayırarak yardıma gelenlerle imparatorun kuvvetlerinin birleşmesine engel olmaya çalıştı. Bu sırada imparator hâlâ yanında bulunan Pupakes'ten Türklerin yardıma gelen Bizans kuvvetlerinin önünü kesmelerine mani olmak için durumu dikkatle takip etmesini istedi.⁶³ İmparator ise yanındaki askerleriyle Türkler üzerine şiddetle saldırdı ve onların biraz geri çekilmesinden istifade ederek yardıma gelen Bizans ordusuyla buluştu.⁶⁴ Yanına ilk gelen yeğeni Ioannes oldu. Aslında imparator, kurtulduğu için çok şanslı idi. Zira kendisini gereksiz bir şekilde tehlikenin kucağına atmıştı. Onun bu davranışı, tecrübeli kumandan Ioannes Aksukhos ve asiller tarafından şiddetle tenkit edildi. Devrin tarihçisi Kinnamos, Aksukhos'u tenkit edip, Manuel'in yaptıklarını haklı bulsa da imparatorun, burada hem kendini hem de ordusunu büyük bir tehlikenin içine attığı muhakkaktır.⁶⁵ Zaten sonraki yazdıkları ile o da bunu kabul etmektedir.⁶⁶

⁶³ Kinnamos, s. 50.

⁶⁴ Kinnamos, s. 50 vd.; Niketas, s. 36. Krş. Chalandon, II, 255; Turan, s. 181-182.

⁶⁵ *Historia*, s. 50 vd. Krş. Demirkent, trc., 44 n. 42 ; Işın Demirkent, "Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos", *Belleten*, Ankara 1996, c. LX, sy. 227, s. 68, n. 32.

⁶⁶ *Historia*, s. 51 vd.

Etrafındakiler tarafından bu şekilde eleştirilen Manuel, yaptığı hatanın farkına varmış olmalı ki, onlara “şimdi bu sözlere ihtiyacımız yok. Ama biz mümkün olduğu kadar dikkat edelim de, bugün daha çok Romalı kaybolmasın. Çünkü arkamızda kalmış pek çoğu yolda; gerimizden geliyorlar.” dedi.

Sonra arkadan gelen ve Türklerin önünden kaçmakta olan Bizans kuvvetlerine yardımcı olmak için en yakın ovada pusu kuruldu. Pusuya yatanların dışındaki birlikler de ordugâha döneceklerdi. Bu kararlaştırıldıktan sonra imparator adamlarından bir kısmını alıp ileriye yürüdü. Nikholas Angelos da beraberinde idi. Manuel biraz ilerledikten sonra vardığı bir uçurumun üzerinden, Türklerin yaklaştığını gördü. Birkaç adamıyla vadinin bir yanında durdu ve geriden yokuş yukarı gelen askerlerine tepeye çıkmalarını ve Türklere doğru yürümelerini emretti. Türklerle bu birlikler arasında çatışma başlayınca önceden pusuya yatmış olan kuvvetler de süratle hücumla geçtiler. **Arazinin dik oluşu savaşanları zor durumda bırakıyordu.** Aslında Türk askerlerinin sayısı, Bizanslılardan daha fazla idi. Bu nedenle imparator, adamlarına süratle vadiye doğru at sürmelerini ve daha ileri gider gibi yapmalarını, fakat fazla uzaklaşmalarını söyledi. Onlar böyle yapınca Türkler de geri çekildiler. Tam bu sırada imparator tarafından geride bırakılmış olan Bizanslılara yardım etmek için gönderilmiş olan Kotertzes ve okçular Manuel’in yardımına geldiler. İmparator, ordugâhtan gelen yardımla birlikte Türkleri bir süre izledi. Sonra ordugâhına geri döndü ve şafakta tekrar İstanbul’a doğru harekete geçti. Türkler ise çok yakında ordugâh kurduklarından taşlık arazide Bizans Ordusu’na iki koldan hücum ederek onlara büyük zayıf verdiler. Bu Türk hücumu sırasında Bizans Ordusu içinde yaya birliklerine kumanda eden Kritoples adlı kumandan, birliğini geri çevirerek Türklerle çatışmaya girdi. Fakat yenilince kaçmaya çalıştı. Kendi hayatını kurtardı ancak emrindekilerin çoğu Sultan Mesud tarafından imha edildiler.⁶⁷ Yaya askerinin başına gelenler yüzünden ordudaki tüm askerlerin morali bozuldu. Aşırı derecede korkuya kapılan askerler, Manuel’in sözlerine ve emirlerine kulak asmayarak düzeni bozup ordunun ağırlıklarının bulunduğu konvooya katıldılar ve Türklerle savaşmayı reddettiler. Öyle ki, imparator, içlerinden bazılarını cezalandırdığı halde diğerleri bundan hiç etkilenmediler. Aksine aynı tutumlarında ısrar ettiler. Türklere karşı duyulan bu korku nedeniyle Bizans Ordusu’nun artçıları ile öncü kuvvetleri birbirine karışınca, Selçuklu Ordusu tarafından kuşatıldı. Manuel, bu kuşatmadan da çok

⁶⁷ Kinnamos, s. 54. *Anonim Selçuknâme*’de yer alan (s. 38, trc., s.25), 20.000 Bizans askerinin esir edilmesi, bu savaş sonucunda gerçekleştirilmiş olmalıdır. Ayrıca *Selçuknâme*, bunların hepsinin boyunlarının vurduğunu da kaydeder (Bk. Aynı yer).

güçlkle kurtulabildi. Sonra imparatorun hücumu geçmek isteğine karşı diğer ileri gelenler, ordugâh kurup dinlenmeyi uygun gördüler. Manuel, kimsenin kendi fikrini desteklemediğini görünce, Kritoples, Tzikandyles, Sinopites ve diğer birçok kumandanı ordugâh kurmakla görevlendirdi. Ardından da imparatorluk sancağını alarak peşindekilerle birlikte Türklere saldırdı. Türkler geri çekildiler. Bu çekiliş sırasında Bizanslılar, Türklere çoğunu öldürdüler ve bazılarını da esir aldılar. Bunlar içinde sultanın şarabdârı Pharkusas⁶⁸ da bulunuyordu. Bu çatışma sırasında Bizanslılar, Türkler arasında bulunan ama Bizans asıllı olan Gabras adlı birisini de öldürdüler ve kafasını keserek ibret olması için ordugâhta dolaştırdılar. Manuel, hava kararınca kadar Selçukluların peşinden gitti, sonra da ordugâhının bulunduğu yere geri döndü. Fakat o, buradaki askerlerini hâlâ kargaşa içinde ve düzensiz bir halde buldu. Bu durum karşısında hemen ordugâhın etrafını çitle çevirdi. Birlikleri düzenli bir şekilde görev yerlerine yerleştirdi. Yine de aşırı sıkışıklık dolayısıyla geceyi at sırtında geçirmek zorunda kalanlar da oldu. Sabah olup güneş gözle görülür şekilde yükseldiği zaman, imparator askerî birliklere kumanda edenler için âdet olduğu üzere atına binerek, ordunun orta yerine geldi ve oradakilere şöyle hitap etti: “Asil beyler! Size cesur olmanızı söylemeye gelmem, sizde korkaklık veya zaaf gördüğüm için değil. Romalılar böyle alçakça davranmaz ve atalarından gelen şerefi lekelemez. Fakat ben bu askerî âdeti yerine getirirken aynı zamanda size ilerisi için daha güvenli yollar öneriyorum. Öyle anlar olur ki, önceden hesaplanmamış bir tehlike doğar ve kahramanca gayretleri bozguna döndürür. Değerli askerler! Şunu biliniz ki, bugün öncekilerden daha büyük bir mücadele yapmakla karşı karşıyayız. Diyebiliriz ki, bu son ve kesin mücadele olacak. Önceki gayretlerimizi göz önünde tutmalıyız. Şimdi, daha önce yaptığımız işlerin mükemmelliğine gölge düşürmemek ve kendimize felaket getirmemek için hazırlıklı olmalıyız. Nasıl iyi bir fırsat ve şans doğal olarak önceki kötü talihi düzeltirse, sonraki felaket de önceki başarıyı mahveder. Bize böyle bir şey olmasın diye, insanların en iyileri, her biriniz, mümkün olduğu kadar düzeni korumalısınız. Çünkü çok iyi biliyoruz ki, kesinlikle dağılmayan saflar tutarsak ve herkes payına düşeni diğerlerine katarsa, zafer şansı bize kalacak ve kendimiz için gelecek nesillere bırakacağımız bir şans kazanacağız. Eğer aksi olursa, yani birbirimizden kopar bölünürsek, biliniz ki, düşman için kolay bir av olacağız. Nasıl ki, bir şehir kuşatılınca duvarların yıkılması düşman için girişi kolaylaştırırsa, bu, ordular için de böyledir. Bu sebeple eskiler tarafından bölükler ve alaylar, artçı ve öncü birlikler,

⁶⁸ Kinnamos, s. 56. Bu adın Türkçedeki okunuşunun nasıl olduğunu tespit edemedik.

sağ ve sol kanatlar, paralel saflar ve yerleştirme şekilleri icat edildi. Zira ordu da bir şehir gibidir; orduların da savunma yapabilmesi için, şehirlerde gerekli olan kapılar, duvarlar, hendekler ve benzeri gibi her şeye ihtiyacı vardır. Bu sebeple kendimizi hazırlamalıyız".⁶⁹

Manuel, böyle bir konuşma yaparak, ordusunun kendisine duyduğu güvensizliği ve bozulan moralleri tamire çalışıyor ve daha fazla kayıp vermeden İstanbul'a dönebilmeye gayret ediyordu. Çünkü bu andan sonra Türklere karşı savaşıacak ve zafer elde edecek durumda değillerdi. Nitekim bu sözleri söyledikten sonra **Beyşehir Gölü'ne doğru hareket etti.**⁷⁰ **Ordu o dar yerden ovaya çıkıp açık alana varınca imparator askerlerden birine çok yüksek sesle haykırıp Türklere birini çağırmasını emretti.** Asker emredilene yaptı. Manuel, yaklaşan Türk'e şöyle dedi: "Sultana şu sözlerimi bildir. Yüce imparator benim vasıtamla bunu iletmektedir. Biz Konya'ya bizzat geldik. Senin topraklarına girdik ve gerçekten imparatorluğumuza karşı işlediğin suçtan dolayı seni cezalandırmak istedik. Ama sen, kaçak esirler gibi sürekli bir yerden diğerine kaçtın ve bizimle yüz yüze gelmemek için orada kalmadın. Bu yüzden kendi topraklarımıza dönüyoruz. Fakat bahar gelince daha büyük kuvvetlerle yine geleceğimizi iyice bilerek hazırlanmalısın". İmparator bunları söyledikten sonra kendisinin gönderdiği anlaşılın diye asillerden birinin göğüs zırhını da bu Türk'e verdi ve onu sultana gönderdi. Sultan Mesud, imparatorun gönderdiği mesajı aldıktan sonra ona elçiler göndererek barış yapmak teklifinde bulundu. Çünkü Avrupa'da hazırlanan ikinci Haçlı ordularının Anadolu'ya doğru hareket ettiğine dair haberler gelmekte idi ve önceliklerden farklı olarak bunların başında kralların bulunması durumu daha da ciddileştirmekte idi. Manuel, bu Türk elçilerini Batı'dan gelen haberler kesinleşinceye kadar çeşitli bahanelerle oyaladı. **İmparator Manuel, Büyük Menderes (Maeander)'in kaynaklarından birine varınca, artık Selçuklu topraklarının dışına çıktığını zannetti.** Suyu bol ve insanın gözüne çok hoş görünen bu yerde savaşın verdiği sıkıntıyı avlanarak üzerinden atıp gevşemek istedi. Fakat uzaktaki bitki örtüsü içinde bir hareket gördü. Ancak mesafenin uzaklığından dolayı gördüğünün ne olduğunu tespit edemedi ve adamlarından bir kaç kişiyi kontrol için gönderdi. Sonra orada birçok çadır kurulmuş olduğunu ve çalılıklar arasındaki hareketin de çadırların içinde

⁶⁹ Kinnamos, s. 57 vd.

⁷⁰ *Anonim Selçuknâme* (s. 38, trc., s. 25), Sultan Mesud'un düşmanı kovalayarak onları denize kadar takip ettiğini kaydeder. Kaynağımız "denize kadar" sözüyle herhalde Beyşehir Gölü'nü kast ediyor.

bulunanların atlarına ait olduğunu öğrendi. Raman⁷¹ adında birinin idaresi altında olan bu Türkler, Bizans topraklarındaki akınları dolayısıyla bol ganimetle yüklüydüler. İmparator, ordusundan seçtiği bir miktar askeri onları takiple görevlendirdi. Kendisi de birkaç adamını yanına alarak durumu daha iyi görebileceği bir yere çıktı. Bu esnada toplanmış ve artık yola koyulmuş olan Türkler, Bizanslıların gruplar halinde peşlerine düştüklerini fark edince, geri dönüp onlara karşı durdular. Ancak Bizanslılar kendilerine yaklaşıncaya yine arkalarını dönüp uzaklaştılar. Bunu sık sık tekrar etmeleri onları şaşırttı, bu nedenle onları takipten vazgeçip geri dönmeyi düşündüler, imparator, bunu fark edince göğüs zırhını bile takmadan, mümkün olduğunca çabuk adamlarının yanına gitti. Türkler birçok Bizanslının takipten yorgun düşerek birbirinden ayrıldıklarını ve sayılarının azaldığını fark edince bunlara her yönden saldırdılar. Ancak imparatorun beklenmedik gelişi Bizanslıları düşükleri tehlikeden kurtardı. Türkler çekilmeye başlayınca imparator da peşlerine düştü. Onları uzun süre takip ettiği için atı çok yorgun düşmüştü. Bu nedenle dinlenmiş bir at getirilinceye kadar bekledi. Bu arada karşılaştığı adamlarına Türklerin peşinden gitmelerini emretti. Bunlardan bir kısmı takipten sıkılarak geri döndüler. Bu sırada Manuel, Türklere saldıran amcasının oğlu Andronikos ile tesadüfen karşılaştı. Andronikos mecburiyet karşısında atını imparatora verdi. Manuel ata binerek Andronikos'a orada beklemesini ve hemen getirilecek olan yabanî ata⁷² atlayıp savaşa katılmak için yanına gelmesini söyledi. Kendisi ise, Türkleri takibe devam etti. Türklerin ordusu ikiye ayrılmıştı. Bir kısmı önden ilerliyordu. Toplu halde eversiz bir at sürüsü ise onların arkasından gitmekte idi. Geri kalan kısmı da yaklaşan Bizanslıları durdurmak üzere arkadan at sürüyordu. Ancak bunlar hiçbir yerde Bizanslı asker göremeyince birleştiler ve kontrolsüz, gelişigüzel koşuşan sürüyü bir yerde toplamayı plânladılar. İmparator ile Türkler arasında ufak bir çatışma daha oldu. Bu esnada Manuel'in, mızrağı ile atından yere düşürdüğü bir Türk askeri yere inerken imparatora doğru bir ok fırlatmak suretiyle onu ayağından yaraladı.⁷³ Ancak buna rağmen o, Türklerin elinden kurtuldu ve ordugâhına geri döndü.⁷⁴ Bizans ordusu, Konya'dan kendi

⁷¹ Kinnamos, s. 59. Bu ismin Türkçe olarak doğru yazılışı nasıldır bilinmiyor. Ancak Moravcsik (II, 259), Raman'ın Türk asıllı olduğunu kaydeder.

⁷² Çok hızlı olmalarından dolayı bu atlar "yabanî" olarak bilinirler (Kinnamos, s. 60).

⁷³ Kinnamos, s. 62. Niketas (s. 36), İmparator Manuel Komnenos'un daha henüz Konya'ya ulaşmadan önce Akşehir'de Selçuklu kuvvetleriyle giriştiği savaş sırasında topuğundan yaralandığını kaydeder.

⁷⁴ Kinnamos'a göre (s. aynı yer), İmparator Manuel tek başına ve zırhsız olduğu halde kalabalık bir Türk birliği ile savaşmış ve bunların pek çoğunu öldürmüş geri kalanlarını da kaçmaya mecbur

topraklarına varıncaya kadar Türkler tarafından ağır kayıplara uğratıldı.⁷⁵ Sultan Mesud onlara ait yedi kaleyi fethetti ve içindeki askerleri öldürttü.⁷⁶ Bir müddet sonra imparatorun atını aldığı yeğeni Andronikos, Türklere ait binicisiz bazı atları toplayarak ordugâha döndü. Manuel, buradan İstanbul'un yolunu tuttu. **Bitinya'ya varınca daha önce Akşehir'de kurtarılan esir Bizanslıları buraya yerleştirdi.** Manastırların birinden mübadele ile onlar için mal mülk sağladı. Orada Pylai⁷⁷ adı verilen bir de kale inşa ettirdi. **İmparator ordusuyla Rhyndakos Nehri'ne vardığı sırada Sultan Mesud'un elçileri gelerek Manuel'e sultanın barış isteğini bildirdiler.** Elçi heyetinin başında birçok savaşta ün kazanmış Solemas (Süleyman) adlı emir bulunmakta idi. Her iki taraf arasında yapılan görüşmeler sonunda Selçukluların Prakana Kalesi'ni ve daha önce Bizans'tan aldıkları bir kaç kaleyi geri vermesi şartıyla barış yapıldı.⁷⁸ Kinnamos,⁷⁹ bu barışın Bizans İmparatoru Manuel'in Türkiye Selçukluları üzerine ikinci bir Konya seferi düzenlemek üzere Rhyndakos'da hazırlıklara başladığı sırada Sultan Mesud'un elçilerinin gelmesiyle yapıldığını kaydederse de bu pek mümkün görülmemektedir.⁸⁰ Görüldüğü üzere büyük umutlarla çıkılan bu sefer de öncelerden pek farklı bir şekilde sonuçlanmamıştır. Daha sonra Sultan Mesud'un imparatora barış teklifinde bulunması Avrupa'dan gelen Haçlı orduları ile ilgili olmalıdır. Turan,⁸¹ İmparator Manuel'in Konya'dan geri çekiliş nedenleri arasında ikinci Haçlı ordularının Avrupa'dan hareketle İstanbul'a doğru gelişini de zikreder. Ancak bizzat Bizans kaynağının "...İmparator Türklerin yaptığı huruç hareketleri neticesinde geri çekilmek zorunda kaldı ve bu ricat hareketi bile ancak dövüşülerek gerçekleştirilebildi. Çünkü Türkler, öncelerinden çok daha büyük ölçüde bir çıkış hareketi yapmışlar ve açık araziye işgal ederek imparatorun çekiliş yolunu kesmişlerdi. Ağır çarpışmalar sonunda imparator güçlkle bu çemberi kırarak başşehre dönebildi." şeklindeki ifadesi

---

etmiş fakat kendisi sadece ayağından ufak bir yara almıştır. Destan özellikleri taşıyan bu kayda inanmak çok zor.

⁷⁵ Anonim Selçuknâme, s. 38, trc., s. 25.

⁷⁶ Anonim Selçuknâme, Aynı yer. Kaynağımız bu yedi kalenin ismini kaydetmez.

⁷⁷ Yalova ile Helenopolis arasında ve kıyıda bulunan bir yer (Bk. Ramsay, s. 220, 231. Krş. Demirkent, trc., s. 52 n. 50).

⁷⁸ Kinnamos, s. 66 vd.; Niketas, s. 34; Süryani Mikhail, III, xvii, 6, s. 275. Krş. Chalandon, 11, 257; Turan, s. 182. Odo de Deuil (*De Profectione Ludovici VII in Orientem*, trc. V. G. Berry, New York 1948, s. 55), iki hükümdar arasında yapılan bu barışın on bir yıl geçerliliği olduğunu kaydeder.

⁷⁹ *Historia*, s. 66.

⁸⁰ Bk. Demirkent, trc., s. 54 n. 54.

⁸¹ *Türkiye*, s. 182.

durumu gayet güzel açıklamaktadır.⁸² Haçlıların gelişiyle, iki taraf arasında sonradan yapılan barış arasında bir ilgi kurmak mümkündür. Ancak Manuel'in geri çekilişini Haçlılara bağlamak herhalde doğru değildir. Büyük bir ihtimalle o, Dânişmendlilerin ve diğer bazı emirlerin Selçukluların yardımına gelmesi ve dönüş yolunun tamamen kesilmesi ihtimalinden dolayı geri dönmüştür.⁸³ Bundan sonra Sultan Mesud'un ölümüne kadar (1155) Manuel, bir daha böyle bir sefere teşebbüs etmedi. Hatta Bizans arazisine giren Ermenileri cezalandırmakta aciz kalınca, sultana yüklü miktarlarda para ve hediyeler göndererek ondan Ermeniler üzerine sefer tertip etmesini istedi. Sultan, Ermenilerin Selçuklu topraklarına da yağma ve akınlarda bulduklarından bu teklifi olumlu karşılayıp Manuel ile anlaşarak Ermeniler üzerine seferler düzenledi.⁸⁴

İmparator Manuel'in 1146 Seferi'nde İzlediği Gidiş ve Dönüş Yolu

İstanbul → Ulubat (Lopadion) → Uludağ'ı geçip Pithekas (İzник'in doğusunda ve Lefke'nin yakınında)'a kadar ilerledi → Afyon (Kalograia Tepesi) → Akşehir → Adrianopolis (Koçaş) → Gaita (Üçhüyük: Akşehir-Konya Yolu üzerinde) → Konya → Kaballa (Kabala: Konya'dan 11 km. kuzeybatıda Tekelidağ/Gevelidağ'ın zirvesinde bulunan kale) → **Konya**.

(Geri Dönüş) Konya → Tzibrelitzemani Geçidi → Beyşehir Gölü → Büyük Menderes (Maeander) → Rhyndakos Çayı(Kirmastı)

Rahmetli hocam Prof. Dr. Işın Demirkent, Kinnamos'un *Historia* Tercümesi s. 41. N. 36'da Tzibrelitzemani'nin yeri hakkında;

Belke-Restle, *Tabula Impreii Byzantini 4, Galatien und Lykaonien*, Wien 1984, s. 238'de yer alan bilgiye dayanarak Tzibrelitzemani'nin, Konya-Beyşehir yolu üzerinde ve Konya'nın 10 km batısındaki dar geçit olduğunu belirtmiştir.

Daha hocamızın Kinnamos tercümesi yayımlanmadan önce biz doktora tezimizde bu dipnotu kullandık ve 2003 yılında kitabımızda yayımlandı.⁸⁵

Dikkat edilirse Sultan I. Mesud, İmparator Manuel Komnenos ve ordusunu Akşehir'de karşılamayı denemiş ancak bu ordu ile burada başa çıkamayacağını anlayınca bir miktar asker bıraktıktan sonra **Akşehir – Konya arasında** Türklerin Andrakhman dedikleri bir yere çekilmiş ve Bizans ordusuna karşı asıl savunmasını Konya yakınlarında gerçekleştirmiştir. Ne gariptir ki Selçuklular, Üçüncü Haçlı Seferi bünyesinde Anadolu'ya gelen Alman İmparatoru Friedrich

⁸² Niketas, s. 36.

⁸³ Niketas, s. 36; *Anonim Selçuknâme*, s. 38, trc., s. 25. Krş. Demirkent, trc., s. 41 n. 35.

⁸⁴ Bu seferin tafsilatı ve Selçuklu-Ermeni münasebetleri hakkında bilgi için bk. Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara 2003, s. 111-113.

⁸⁵ Kesik, *I.Mesud Dönemi*, s. 68, n.316.

Barbarossa'yı da Akşehir'de durdurmaya çalışmışlar ve başaramayınca Konya'ya kadar geri çekilmişlerdi. Taraflar arasındaki savaşlar Konya önlerinde olmuştu.⁸⁶

Üçüncü Haçlı Seferi Sırasında Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa'nın Anadolu'da İzlediği Yol

Avrupa'dan yola çıkan Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, 1190 yılı Mart'ında ordusunu Çanakkale Boğazı'ndan Anadolu'ya geçirip güneye doğru ilerledi. Balıkesir-Alaşehir yoluyla 27 Nisan'da Denizli'ye geldi. Buradan Orta Anadolu'ya doğru döndü.⁸⁷

Friedrich, Sultandağı'nı dolaşarak Akşehir (Philomelion)'den doğuya giden yola ulaştı ve 17 Mayıs 1190 tarihinde Konya'ya vardı.⁸⁸

Steven Runciman'a göre⁸⁹ Friedrich Barbarossa'nın Anadolu'da takip ettiği yol şöyledir:

Çanakkale (Avrupa) → Çanakkale (Asya) → Granikos Çayı → Angelokomites Irmağı → Milletopolis → Balıkesir → Kalamos → Alaşehir (Philadelphia) → Laodikeia (27 Nisan'da) → Myriokephalon Kalesi → Sultandağı → Akşehir → **Konya**

Sonuç olarak yerini belirlemeye çalıştığımız savaşın meydana geldiği geçidin adı, Kinnamos'un eserinde "Tzibrelitzemani", Khoniates'in eserinde "Tzibritze", İmparator Manuel Komnenos'un İngiltere Kralı Henry Plantagenet'e gönderdiği mektupta "Cybrilcymani",⁹⁰ olarak kaydedilmiştir. Bu kayıtlar arasında özellikle Kinnamos'un eseri ile İmparator Manuel'in mektubunda geçen adlar hemen hemen aynıdır. **Kinnamos'da geçen "Tzibrelitzemani"nin Beyşehir-Konya yolu üzerinde ve Konya'ya yakın bir yer olduğu konusunda hiçbir şüphemiz yoktur.** Eğer savaş mahalli burası ise Myriokephalon Savaşı'nın gerçekleştiği yer Konya'nın hemen dışında Beyşehir Gölü'ne giden yolda aranmalıdır.

Bu değerli bilgi dışında Anadolu'yu iyi bilen ve Sultan II. Kılıç Arslan'ın çağdaşı olan Süryani tarihçisi Patrik Mikhail'in, savaşla ilgili olarak verdiği bilgiler de bugüne kadar yabana atılmıştır. Bu savaşı sadece Khoniates'in kayıtları üzerinden okuyamayız! Bu, her şeyden önce Tarih ilminin metodolojisine aykırıdır. Evet, N. Khoniates de çağdaş bir kaynak yazarıdır ve

⁸⁶ Turan, *Türkiye*, s. 223; Abdulhaluk Çay, *II. Kılıç Arslan*, Ankara 1987, 112.

⁸⁷ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997, s. 151.

⁸⁸ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, 12-13.

⁸⁹ *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, 12-13.

⁹⁰ A.A. Vasiliev, "Manuel Comnenos and Henry Plantagenet", *Byzantinische Zeitschrift*, band , XXIX, Leipzig und Berlin 1929-30, s. 238.

Myriocephalon Savaşı hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Ancak adı geçen müellif buna rağmen savaşın yapıldığı mahalli yeterince açıklayamamıştır. Oysaki Kinnamos'un, 1146 yılında gerçekleşen Konya Kuşatması hakkında verdiği bilgiler, Süryani Mikhail'in eserinde yer alan kayıtlar ve bunu destekleyen *Anonim Selçuknâme*'nin kayıtları, savaş mahalli hakkında daha kesin bulgular sunuyor.

Çalışmamızın başlıca konusu olan, Myriocephalon Savaşı öncesinde Konya'yı hedef alan seferlerde bir husus dikkatimizi çekiyor:

Bu askerî seferler genellikle klasik yol, Eskişehir-Kütahya-Afyon üzerinden gerçekleştiriliyor ve mutlaka Akşehir üzerinden Konya'ya varılıyor. Selçuklular düşmanı kendi topraklarına girdikten sonra dikkatlice takip ediyor ve mutlaka Akşehir'de karşılıyor, ancak nihaî savunmasını mutlaka Konya önünde ya da civarında gerçekleştiriyor. Akşehir'den sonrası cesaret istiyor, nitekim Bizans imparatoru I. Aleksios Komnenos 1116 seferinde bu cesareti gösteremeyerek Akşehir'den geri dönmüştür. Manuel Komnenos'un 1146 kuşatması ise yine Akşehir üzerinden gelinerek Konya ve çevresinde gerçekleştirilmiştir. Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, Ege yolundan gelmesine karşın, o da Akşehir'e kadar çıkıp buradan hareketle Konya önlerine gelerek 1190 yılında şehri kuşatma altına almıştı. Alman imparatoru da tıpkı 1176 yılında İmparator Manuel'in kullandığı Ege yolundan ilerlemiş ancak 1176'da Manuel'in düştüğü hatayı tekrarlamamak için Akşehir üzerinden Konya'ya yürümüştür.⁹¹ Oysa ki Manuel Komnenos, Beyşehir-Konya yolundaki tehlikeli geçitten geçerek Konya'ya yürümeyi tercih etmiştir. Manuel'in neden bu hatayı yaptığını izah etmek mümkün görünmemektedir. Halbuki 1146'da Akşehir'den geldiği Konya'yı, bu geçitten geçerek terk etmişti. Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud, gerekli yardımı alıp da imparatoru geçide girmeden kıstıramamıştı. Manuel de geçidin tüm bu güçlüğüne rağmen buradan geçebilmişti. 1176'da yine aynı yerde çarpışarak geçebileceğini düşünmüş ya da ordusunun sayıca üstünlüğüne güvenmiş olabilir.

II. Kaynaklarda Myriocephalon'un Yerine İşaret Eden Kayıtlar

"Dânişmend'in hâkim olduğu yerlerde yaşayan çok sayıdaki Türk birlikleri müttefik olarak geldiler ve sultan ile birleştiler. Sultan onların tahriki ile eskisi gibi kaçmak istemedi ve iyi bir duruma ulaşınca, barbar dilinde Tzibrelitzemani denilen yere varmış bulunan Romalılara hücum etmek üzere acele etti. Burası diğer bütün yerlerden daha zor geçilir, sadece saflar halindeki ordular için değil

⁹¹ Abdulhaluk Çay, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamıkbeli (Myriocephalon) Zaferi*, İstanbul 1984, s. 91, n. 123.

küçük gruplarla yolculuk yapanlar için de zordu. Romalılar aslında ordugâhta zor durumdaydılar...”

“İmparator Manuel ordugâhın iki tarafındaki derin uçurumlara adamlar gizledi...”⁹²

“İmparator başkentten hareketle Phrygia ve Laodikeia içinden geçip benim doğduğum yer olan müreffeh ve büyük şehir eski Kolossai, şimdiki Khonai (Honaz)’a geldi. Burada fevkalade büyük, şahane güzellikte ve her bakımdan hayranlık uyandıracak bir sanat eseri olan Başmelek Mikhail Kilisesi’ni ziyaret etti. Khonai (Honaz)’den imparator, Lampis (Honaz ve Dinar arasında Acıgöl taraflarındaki ova) üzerinden Kelainai (Dinar)’a yürüdü. Marsyas suyunun karıştığı Menderes’in kaynakları buradadır ve güya Apollon burada büyüklük deliliğine kapılarak sanki eşek arısı sokmuş gibi kendisiyle müzik yarışmasına girdiğinden dolayı Marsyas’ın derisini yüzmüşmüş. Bundan sonra imparator Khoma (Homa) ve Myriokephalon (Bin kelle anlamına)’a geldi. Burası eski ve terk edilmiş bir kaledir. Ya da orada olup bitenlerden bu adı almıştır, yahut da orada bu adın ifade ettiği olay vuku bulmuştur. Çünkü bu kale yakınında tasvir edeceğim gibi binlerce Bizanslının kellesine ölümün darbesi inmişti.”⁹³

“Sultan II. Kılıç Arslan, imparator Manuel ile bir meydan savaşına tutuşmak istemeyip bir dağdan öbürüne kaçıyordu.”⁹⁴

“Sultanın kendisi de yüksek bir dağa çıktı ve orada mütemadiyen yer değiştiriyordu. Bunun üzerine İmparator Manuel Komnenos şiddetle hareket edip, Türk ülkesinin 5 günlük yol kadar içerisine girdi.”⁹⁵

“Grekler Konya’ya bir günlük yol kadar, sultanın bulunduğu mahalle de üç saatlik yol kadar yaklaştılar.”⁹⁶

“625 (1176-77) yılında Konya Sultanı Kılıç Arslan, Grek İmparatoru Manuel’i, Konya civarında bulunan Meltinis adlı harap kalenin önünde hezimete uğrattı.”⁹⁷

Yukarıda verdiğimiz kayıt için Ed. Dulaurier, “Ebu’l-Ferec’in Niketas’ın ve Hetum’un bu sefere dair yazdıklarına göre, bu savaş, Konya’nın Kuzeybatısında bulunup harabe halinde olan Myriokephalon Kalesi’nin önünde olmuştur. II. Kılıç Arslan, Manuel’i burada yenmiştir.”⁹⁸ ifadesiyle bir not düşmüştür.

⁹² Kinnamos, s. 41.

⁹³ Kinnamos, s. 123.

⁹⁴ Süryani Mikhail, s. 246.

⁹⁵ Süryani Mikhail, s. 249.

⁹⁶ Süryani Mikhail, s. 249.

⁹⁷ Kumandan Simbat, *Vekayinâme*, (trc. Hrant D. Andreasyan), çeviri nr. 68, (TTK’da henüz yayımlanmamış tercüme), s. 72.

⁹⁸ Kumandan Simbat, s. 72 n. 1.

“İmparator büyük bir ordu toplayarak Türk hududuna yürüdü. Hükümdar gıda ile yüklü arabalarını bıraktı. Rumlar, ahalisinden ve gıda maddelerinden mahrum kalan Türk köylerini yağma ederek ve yakarak ilerlediler. Bunun üzerine Türkler bilhassa aralarındaki piyadeler dağlara saptılar ve Bet-Toman'ın derin geçitlerine dalarak, Rumların ağır eşyalarını bıraktıkları büyük karargâha geldiler, yağma ettiler ve arabaları yaktılar.”⁹⁹

“Sultan, imparatorla bir antlaşmaya varılamayacağını anlayarak, Bizans ordusunun Myriokephalon'dan hareket ettikten sonra geçmesi gereken 'Tzibritze geçidi' adını taşıyan yolun darlaştığı yeri işgal etti. Geçmek isteyecek olurlarsa Bizanslılara derhal karşı koymak üzere birliklerini bu dar geçide doldurdu. Tzibritze geçidi yüksek yamaçlarla çevrelenen uzun bir vadidir. Kuzeye doğru gittikçe dikliği azalır ve yayvan tepeler arasında geniş vadiler halini alır Güneye doğru ise vadi gittikçe dikleşir ve sarplaşır.”¹⁰⁰

“Bizans ordusunun, tehlikeli geçidi (Tzibritze geçidi) arkasında bırakmış olan öncü birliği, bir anlamda emniyet arz eden bir tepeyi işgal ederek orada etrafı hendekle çevrili bir ordugâh kurdu.”¹⁰¹

“572 (1177)'de Rum Kayseri (Bizans İmparatoru) Kir Manol'un İslâm vilâyetine hücum etmek istediği ve kendisinin bir günlük mesafeye ordugâhının yaklaştığı 70.000 piyade okçusu olduğu, her menzilde hendek açtıkları ve hiçbir mukavemet görmeden 10 mil yolu alarak Konya'ya geldikleri haberi Kayseri'de sultana geldi.”¹⁰²

“Biz bu şartlar altındayken ve çatışmanın bütün yükünü taşıyorken, artçılarımız olan Grek, Latin ve diğer milletlerin askerleri düşman oklarına karşı koyamadılar. Şiddetli saldırı ve püskürtme hareketi sırasında askerler yakında bulunan bir tepeye kale niyetine erişmek için ellerinden geleni yaptılar. İlerleyenler ötekilerinin üstlerine ister istemez yüklendiler. Kalkan geniş toz bulutundan askerler bastıkları yerde ne olduğunu göremez hale geldiler. İnsanlar ve atlar birbirlerini çiğneyerek engel tanımaksızın ileriye atıldıklarında yakındaki bir uçurumdan derin vadiye döküldüler. Böylece sadece erlerin değil en meşhur şövalye ve en yakın akrabalarımızdan bazılarının da ölümüne yol açtı.”¹⁰³ (İmparator Manuel Komnenos'un İngiltere Kralı Henry'ye yazdığı mektuptan).

⁹⁹ Ebu'l-Ferec (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara 1987, II. 422.

¹⁰⁰ Niketas, s. 124.

¹⁰¹ Niketas, s. 126. Geçide ilk giren Bizans birliği bu birlik olduğu için Selçuklular onların geçide girmesine izin vermiş olmalıdır.

¹⁰² *Anonim Selçuknâme*, s. 38, trc. 25.

¹⁰³ A.A. Vasiliev, s. 238-239.

III. Kaynaklara Göre, Aranan Savaş Yerinin Özellikleri

1. Savaş dar bir geçitte oldu.¹⁰⁴
2. Savaş mahalli Konya'ya bir günlük yol kadar (mesafe), Sultan II. Kılıç Arslan'ın bulunduğu mahalle de üç saatlik yol (mesafe) kadar uzaklıkta bulunuyordu.
3. Savaş Türkiye Selçuklu topraklarında meydana geldi.¹⁰⁵
4. Saldırının meydana geldiği geçidin ağzında (geçide girmeden) büyük bir ordunun karargâh kuracağı bir ortam (düz alan) olmalı.¹⁰⁶ (Belki de geçidin yakınlarında bir yerde böyle bir alan aranmalı.)
5. Savaşın meydana geldiği dar geçidin adı Bizans kaynağı Niketas Khoniates'in eseri *Historia*'da "Tzibritze geçidi" olarak adlandırılmıştır.¹⁰⁷
6. Tzibritze geçidi yüksek yamaçlarla çevrelenen uzun bir vadidir. Kuzeye doğru gittikçe dikliği azalır ve yayvan tepeler arasında geniş vadiler halini alır Güneye doğru ise vadi gittikçe dikleşir ve sarplaşır.¹⁰⁸
7. Tzibritze geçidinin sağında ve solunda dik, sarp ve yüksek kayalıklar mevcuttur.¹⁰⁹
8. Savaşın cereyan ettiği geçidin en dar ve tehlikeli mahallin devamında, 7 adet vadi vardır ve geçit burada biraz genişler ve hemen yine daralır.¹¹⁰
9. Geçidin içinde ve etrafında kum, toz ve toprak fırtınasının etkisi ile havalanabiliyordu.¹¹¹ Savaş esnasında bir kum fırtınası çıkmıştı.
10. Geçidin içinde yarıklar vardı.¹¹²
11. Bu geçidin yakınında bir Ahlat ağacı (ağaçları) bulunuyordu. Çünkü Niketas Khoniates'in ifadesine göre savaş sırasında imparator Manuel bir Ahlat ağacının gölgesine sığınmış burada yorgunluğunu atmaya (gidermeye) çalışmıştı.¹¹³
12. Geçidin dahilinde suları akan bir çay mevcuttur.¹¹⁴
13. Niketas'ta yer alan "Tanrı'nın terk ettiği dar geçit" ifadesinden bu geçidin ıssız (savaşın yapıldığı yerin ıssız olduğu) bir yer olduğu anlaşılıyor.¹¹⁵

¹⁰⁴ Süryani Mikhail, s. 249; Niketas, s. 125.

¹⁰⁵ Süryani Mikhail, s. 249.

¹⁰⁶ Süryani Mikhail, s. 249.

¹⁰⁷ *Historia*, s. 124.

¹⁰⁸ Niketas, s. 124.

¹⁰⁹ Niketas, s. 125.

¹¹⁰ Niketas, s. 127.

¹¹¹ Niketas, s. 127.

¹¹² Niketas, s. 127.

¹¹³ *Historia*, s. 127.

¹¹⁴ Niketas, s. 128.

14. Niketas'ta geçit için "yamrı yumru sert yokuş" ifadesi kullanılmıştır. Bu da bize geçidini yürüyüşünün zorlu olduğunu yani yolunun yokuş ve yamrı yumru olduğunu gösterir.¹¹⁶

15. Savaşın yapıldığı arazinin zorlu ve yol almanın güç bir arazi olduğu açıktır.¹¹⁷

16. Geçidin yakınında eski ve terk edilmiş bir kale mevcuttur. Kaynak eserden anlaşıldığı kadarıyla geçidin girişine yakın bir yerde bu kaleyi aramalıyız. Niketas bu kalenin adını "Myriokephalon" olarak veriyor.¹¹⁸

Kumandan Simbat (Simpat) da bu kalenin adını "Meltinis" olarak kaydeder.¹¹⁹

IV. Bu Konuda Artık Yapılması Gereken İşler

1 - Türk Tarih Kurumu ile Kültür ve Turizm Bakanlığı himayesinde bir komisyon oluşturulmalı, bu komisyonda tarihçi, coğrafyacı, sanat tarihçisi, arkeolog, yer bilimci, mühendis vs. ilim adamları yer almalı ve kesinlikle konunun asıl uzmanları olmalıdır.

Bu komisyon üyeleri savaş alanının tespiti konusunda bilimsel çalışmalar yapmalı ve Myriokephalon'un yeri meselesini kesin olarak çözmeli ya da kesin sonuca yakın bir sonuç elde ederek bunu kamuoyu ile paylaşmalıdır.

2- Arkeolojik kazı yapılmalı, askerî malzeme, insan kemik ve kafatasları, at, katır gibi savaş hayvanlarına ait kemikler, eşyalar vs. aranmalıdır.

3- Yarık ve çatlaklarda insan cesetleri, kemikler, at, katır vs. hayvan kemikleri, silah vb. askerî malzemeler aranmalıdır.

4- Savaş mahallinde bir askerî Tarih müzesi kurulmalı, Selçuklulara ait askerî malzeme ve Myriokephalon Savaşı kazılarında çıkarılan malzeme sergilenmelidir.

5- Savaş mahallinde Sultan II. Kılıç Arslan'a ait bir heykel ve zaferi simgeleyen bir anıt dikilmelidir.

6- Savaş bölgesi sit alanı ilan edilmelidir.

7- Alana tarihi ve turistik geziler düzenlenmelidir.

8- Savaş alanına Sultan II. Kılıç Arslan'ın ağzından yazılmış bir zafer konuşması ve savaşı anlatan bir yazıt dikilmelidir.

¹¹⁵ Niketas, s. 130.

¹¹⁶ *Historia*, s. 130.

¹¹⁷ Kinnamos, s. 150.

¹¹⁸ *Historia*, s. 123.

¹¹⁹ Kumandan Simbat, s. 72.

9- Savaşın en kritik ve çarpıcı anlarını anlatan (kaynaklarda ifade edildiği gibi) plaketer dikilmelidir. Bu plaketer üzerindeki yazılar Türkçe ve İngilizce olmalıdır.

10- Yabancı turistlerin de bölgeye ilgisi çekilmelidir.

11 - Bölgeyi ziyarete gelenler için bir mini kitaplık kurulmalı, savaşı, Dünya’da ve Türkiye’de anlatan kitap, makale, ansiklopedi maddesi vs. çalışmalara yer verilmelidir.

12- Bu büyük zafer her yıl İstanbul’un fethi, Çanakkale Zaferi, Malazgirt Zaferi ve Büyük Taarruz vb. zaferlerimiz gibi coşkuyla, devlet töreniyle, tarihçilerle ve halkla kutlanmalıdır.

13- 2 ya da 4 yılda bir Mryiokephalon Zaferi sempozyum ya da çalıştayları düzenlenerek Türk-Bizans ilişkilerinin bu dönemine matuf ayrıntılı çalışmalar yapılmalıdır.

14- Tarihçi, arkeolog, sanat tarihçisi, coğrafyacı vs. akademisyenlerin katılımıyla birlikte Mryiokephalon Zaferi’nin her yönüyle incelendiği bir prestij eser vücuda getirilmeli ve İngilizce versiyonuyla birlikte yayımlanmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

Kaynak Eserler

Anna Komnene, *Alexiade, Regne de Tempereur Alexis I Comnene (1081-1118)*, (nşr. ve trc. B. Leib), Paris 1937-45, I-III, (İng. Elizabeth A. S. Dawes), *The Alexiad*, London 1928, (trc. Bilge Umar) *Alexiad Malazgirt'in Sonrası*, İstanbul 1996.

Anonim Selçuknâme, (nşr. ve trc. Feridun Nafiz Uzlu), Ankara 1952.

Ebu'l-Ferec (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, (çev. Ömer Rıza Doğrul), Ankara 1987, II.

Kinnamos, Ioannes, *Epitome Historiarum*, CSHB, (nşr. I. Meinecke), Bonn 1836, (Frs. J. Rosenblum), *Chronique*, Paris 1972; *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, (çev. Işın Demirkent), Ankara 2001.

Kumandan Simbat, *Vekayinâme*, (trc. Hrant D. Andreaşyan), çeviri nr. 68, (TTK'da henüz yayımlanmamış tercüme).

Niketas Khoniates, *Historia*, (çev. Fikret Işıltan), Ankara 1995.

Odo de Deuil, *De Profectione Ludovici VII in Orientem*, (trc. V. G. Berry), New York 1948.

Süryanî Mihail, *Khronik*, (nşr. ve trc. J. B. Chabot), *Chronique de Michel le Syrien, Patriarche jacobite d'Antioche (1116-99)*, Paris 1899-1924, (trc. Hrant D. Andreaşyan), *Süryani Patrik Mihail'in Vekayinâmesi 1042-1195*, Ankara 1944, II, (TTK'da henüz yayımlanmamış tercüme).

Araştırma Eserleri

Ceylan, M. Akif-Adnan Eskikurt, *Tarihî Coğrafya Açısından Myriokephalon Savaşı ve Konya Bağırsak Boğazı*, Konya 2017.

Chalandon, Ferdinand, *Alexis Comnene: Les Comnene, Jean II Comnene et Manuel I Comnene*, Paris 1910-1912, I-II.

Çay, Abdülhaluk, *II. Kılıç Arslan*, Ankara 1987.

-----, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamikbeli (Myriokephalon) Zaferi*, İstanbul 1984.

Demirkent, Işın, *Haçlı Seferleri*, İstanbul 1997.

-----, "Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos", *Belleten*, Ankara 1996, c. LX, sa. 227.

Eskikurt, Adnan - Mehmet Akif Ceylan, *Selçuklu-Bizans Münasebetlerinde Bir Dönüm Noktası Myriokephalon Zaferi (Beyşehir-Bağırsak Boğazı-Miryokephalon) 17 Eylül 1176*, İstanbul 2015.

Kesik, Muharrem, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara 2003.

Moravcsik, Gyula, *Byzantinoturcica*, Leiden 1983, I-II.

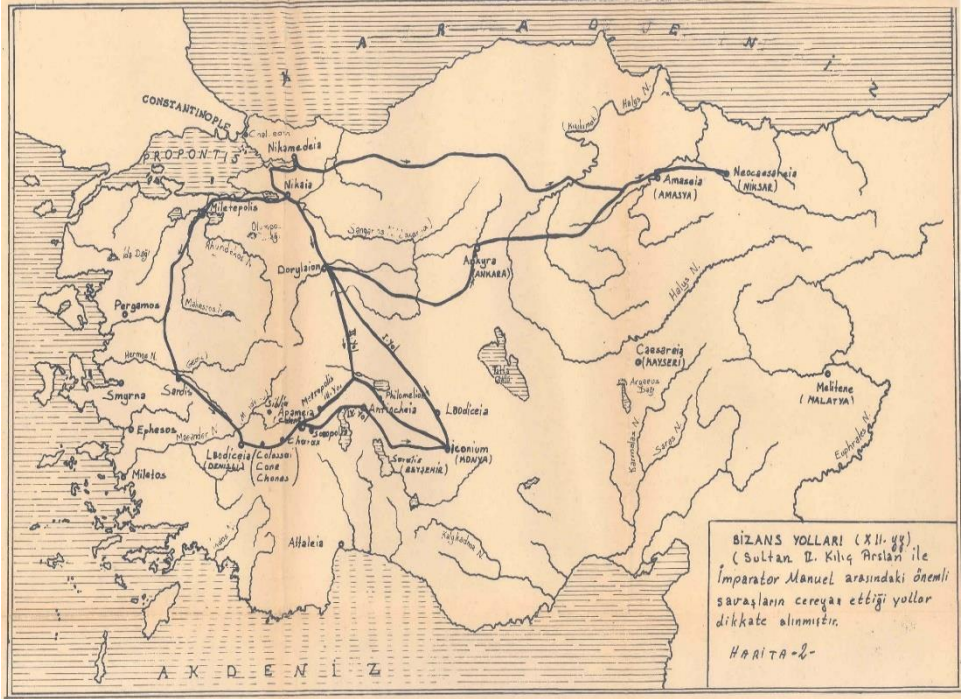
Ramsay, William Mitchell, *The Historical Geography of Asia Minor*, (çev. Mihri Pektaş), *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası*, İstanbul 1961.

Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, (çev. Fikret Işıltan), Ankara 1992, II.

Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1993.

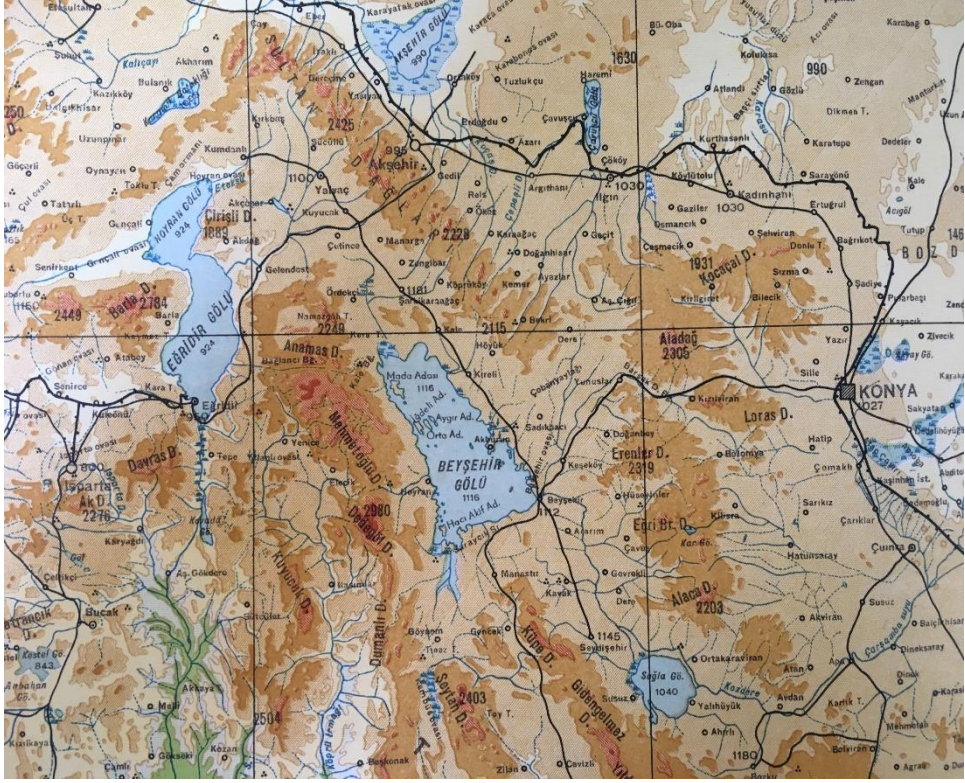
Umar, Bilge, *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*, İstanbul 1993.

Vasiliev, A. Alexandrovich, "Manuel Comnenos and Henry Plantagenet", *Byzantinische Zeitschrift*, band , XXIX, Leipzig und Berlin 1929-30, s. 233-244.

Abdülhaluk Çay, *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası Sultan II. Kılıç Arslan ve Karamıklıbeli (Myriokephalon) Zaferi*, İstanbul 1984.

Ali Tanoğlu-Sırrı Erinç-Erol Tümertekin, *Türkiye Atlası*, İstanbul 1961.

Harita 2

Kinnamos, Ioannes, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı*, (çev. Işın Demirkent), Ankara 2001.